

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια (Sutta Piṭaka -
Aṭṭhakathā)

4. Η συλλογή των αριθμημένων ομιλιών - Σχόλια
(4. Aṅguttara Nikāya - Aṭṭhakathā)

04. Σχόλια για το βιβλίο των τεσσάρων (04. Catukkanipāta-
aṭṭhakathā)

4. Η τέταρτη πεντηκοντάδα (4. Catutthapaṇṇāsakaṃ)

PaliVerse

4. Η συλλογή των αριθμημένων ομιλιών - Σχόλια

---

04. Σχόλια για το βιβλίο των τεσσάρων

4. Catutthapaṇṇāsakaṃ

1. Indriyavaggo

---

1. Indriyasuttādivaṇṇanā

151. Catutthassa paṭhame saddhādhurena indaṭṭhaṃ karotīti saddhindriyaṃ. Sesesupi eseṇa nayo. Duttiye assaddhiye akampanaṭṭhena saddhābalaṃ. Sesesupi eseṇa nayo. Tatiye anavajjabalanti niddosabalaṃ. Saṅgahabalanti saṅgaṇhitabbayuttakānaṃ saṅgaṇhanabalaṃ. Catutthapañcamāni uttānāneva.

6. Kappasuttavaṇṇanā

156. Chaṭṭhe saṃvaṭṭatīti ettha tayo saṃvaṭṭā āposamvaṭṭo, tejosamvaṭṭo, vāyosamvaṭṭoti. Tisso saṃvaṭṭasīmā ābhassarā, subhakiṇhā, vehapphalāti. Yadā kappo tejena saṃvaṭṭati, ābhassarato heṭṭhā agginā ḍayhati. Yadā āpena saṃvaṭṭati, subhakiṇhato heṭṭhā udakena vilīyati. Yadā vātena saṃvaṭṭati, vehapphalato heṭṭhā vātena viddhaṃsati. Vitthārato pana sadāpi ekaṃ buddhakkhettaṃ vinassati. Ayamettha saṅkhepo, vitthārakathā pana visuddhimagge vuttanayeneva veditabbā.

7. Rogasuttavaṇṇanā

157. Sattame vighātavāti mahicchāpaccayena vighātena dukkhena samannāgato. Asantuṭṭhoti catūsu paccayesu tīhi santosehi asantuṭṭho. Anavaññaṇṇapaṭilābhāyāti parehi anavajānanassa paṭilābhatthāya. Lābhasakkārasilokappaṭilābhāyāti susaṅkhatacatupaccayasasaṅkhātassa lābhasakkārassa ceva vaṇṇabhaṇaṇasaṅkhātassa silokassa ca paṭilābhatthāya. Saṅkhāya kulāni upasaṅkamatīti “iti maṃ ete jānissantī”ti jānanatthāya kulāni upasaṅkamati. Sesapadesupi eseṇa nayo.

8. Parihānisuttavaṇṇanā

158. Atṭhame gambhīresūti atthagambhīresu. Ṭhānāṭhānesūti kāraṇākāraṇesu. Na kamati nāvagāhati nappavattati. Paññācakkhūti ettha uggahaparipucchāpaññāpi vaṭṭati, sammasanappaṭivedhapaññāpi vaṭṭatiyeva.

9. Bhikkhunīsuttavaṇṇanā

159. Navame ehi tvanti there paṭibaddhacittā taṃ pahīṇitum evamāha. Sasīsaṃ pārupitvāti saha sīsena kāyaṃ pārupitvā. Mañcake nipajjīti vegena mañcakaṃ paññāpetvā tattha nipajji. Etadavocāti tassākāraṃ sallakkhetvā lobhappahānatthāya saṇheneva asubhakathaṃ kathetum etaṃ avoca. Āhārasambhūtoti āhārena sambhūto āhāraṃ nissāya vaḍḍhito. Āhāraṃ nissāya āhāraṃ pajahatīti paccuppannaṃ kabalīkārāhāraṃ nissāya taṃ evaṃ yoniso sevamāno pubbakammasaṅkhātāṃ āhāraṃ pajahati. Paccuppannepi pana kabalīkārāhāre nikantitaṇhā pajahitabbā.

Tañhaṃ pajahatīti idāni evaṃ pavattaṃ paccuppannataṇhaṃ nissāya vaṭṭamūlikaṃ pubbatāṇhaṃ pajahati. Ayaṃ pana paccuppannataṇhā kusalā akusalāti? Akusalā. Sevitaḃbā na sevitaḃbāti? Sevitaḃbā. Paṭisandhiṃ ākaḍḍhati nākaḍḍhatīti? Nākaḍḍhati. Etissāpi pana paccuppannāya sevitaḃbataṇhāya nikanti pajahitaḃbāyeva. So hi nāma āyasmā āsavānaṃ khayā upasampajja viharissati, kimaṅgaṃ paṇāhanti ettha kimaṅgaṃ paṇāti kāraṇaparivittakkaṇametaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti - so āyasmā arahattaphalaṃ sacchikatvā viharissati, ahaṃ kena kāraṇena na sacchikatvā viharissāmi. Sopi hi āyasmā sammāsambuddhasseva putto, ahampi sammāsambuddhasseva putto, mayhampetaṃ uppajjissatīti. Mānaṃ nissāyāti idaṃ evaṃ uppannasevitaḃbamānaṃ nissāya. Mānaṃ pajahatīti vaṭṭamūlakaṃ pubbamānaṃ pajahati. Yaṃ nissāya panesa taṃ pajahati, sopi taṇhā viya akusalo ceva sevitaḃbo ca, no ca paṭisandhiṃ ākaḍḍhati. Nikanti pana tasmimpi pajahitaḃbāva.

Setughāto vutto bhagavatāti padaghāto paccayaghāto buddhena bhagavatā kathito. Iti imehi catūhi aṅgehi there desanaṃ vinivaṭṭente tassā bhikkhuniyā therāṃ ārabha uppanno chandarāgo apagañchi. Sāpi therāṃ khamāpetuṃ accayaṃ desesi, theropissā paṭiggaṇhi. Taṃ dassetuṃ atha kho sā bhikkhunītiādi vuttaṃ.

10. Sugatavinayasuttavaṇṇanā

160. Dasame duggahitanti uppaṭipāṭiyā gahitaṃ. Pariyāpuṇantīti vaḷaṅgenti kathenti. Padabyaṅjanehīti ettha padameva atthassa byaṅjanato byaṅjananti vuttaṃ. Dunnikkhittassāti duṭṭhu nikkhittassa uppaṭipāṭiyā ṭhapitassa. Atthopi dunnayo hotīti aṭṭhakathā nīharitvā kathetuṃ na sakkā hoti. Chinnamūlakoti mūlabhūtānaṃ bhikkhūnaṃ upacchinnattā chinnamūlako. Appaṭisaraṇoti appaṭiṭṭho. Bāhulikāti paccayabāhullāya paṭipannā. Sāthalikāti tisso sikkhā sīthilaggahaṇena gaṇhanakā. Okkamaṇe pubbaṅgamāti pañca nīvaraṇāni avagamanato okkamananti vuccanti, tattha pubbaṅgamāti attho. Paviveketi tividhe viveke. Nikkhittadhurāti nibbīriyā. Iminā nayena pana sabbattha attho veditabbo.

Indriyavaggo paṭhamo.

2. Paṭipadāvaggo

1. Saṃkhittasuttavaṇṇanā

161. Dutiyaṃsa paṭhame sukhapaṭikkhepena dukkhā paṭipajjitabbato paṭipadā etissāti dukkhāpaṭipadā. Asīghappavattitāya garubhāvena dandhā abhiññā etissāti dandhābhiññā. Imināva nayena sabbapadesu attho veditabbo.

2. Vitthārasuttavaṇṇanā

162. Dutiye abhikkhaṇanti abhiṇhaṃ. Ānantariyanti anantaravipākadāyakaṃ maggasamādhim. Āsavānaṃ khayāyāti arahattaphalatthāya. Pañcindriyānīti vipassanāpañcamakāni pañcindriyāni. Paññindriyanti hi ettha vipassanāpaññāva paññindriyanti adhippetāṃ. Sesamettha paḷivasena uttānameva.

Imāsaṃ pana paṭipadānaṃ ayaṃ āvibhāvakaṭhā - idha bhikkhu pubbe akatābhiniveso pubbaḃhāge rūpapariggahe kilamati, arūpapariggahe kilamati, paccayapariggahe kilamati, tīsu addhāsu kilamati, maggāmagge kilamati. Evaṃ

pañcasu ðhānesu kilamanto vipassanaṃ pāpuṇāti. Vipassanaṃ patvāpi udayabbayānupassane, bhaṅgānupassane, bhayatupaṭṭhāne, ādīnavānupassane, nibbidānupassane, mucchikāmyatāññe, saṅkhārupekkhāññe, anulomaññe, gotrabhuññeti imesu navasu vipassanāññesu kilamitvāva lokuttaramaggaṃ pāpuṇāti. Tassa so lokuttaramaggo evaṃ dukkhena garubhāvena sacchikatattā dukkhapaṭipado dandhābhīṇṇo nāma jāto. Yo pana pubbhāge pañcasu ñānesu kilamanto aparabhāge navasu vipassanāññesu kilamitvāva maggaṃ sacchikaroti, tassa so maggo evaṃ dukkhena agarubhāvena sacchikatattā dukkhapaṭipado khippābhīṇṇo nāma jāto. Iminā upāyena itarāpi dve veditabbā.

Goṇapariyesakaupamāhi cetā vibhāvetabbā - ekassa hi purisassa cattāro goṇā palāyitvā aṭaviṃ pavitṭhā. So sakaṇṭake sagahane vane te pariyesanto gahanamaggeneva kicchena kasirena gantvā gahanaṭṭhāneyeva nilīne goṇepi kicchena kasirena addasa. Eko kicchena gantvā abbhokāse ðhite khippameva addasa. Aparo abbhokāsamaggena sukhena gantvā gahanaṭṭhāne nilīne kicchena kasirena addasa. Aparo abbhokāsamaggeneva sukhena gantvā abbhokāse ðhiteyeva khippaṃ addasa. Tattha cattāro goṇā viya cattāro ariyamaggā daṭṭhabbā, goṇapariyesako puriso viya yogāvacaro, gahanamaggena kicchena kasirena gamanaṃ viya pubbhāge pañcasu ñānesu kilamato dukkhāpaṭipadā. Gahanaṭṭhāne nilīnānaṃ kiccheneva dassanaṃ viya aparabhāge navasu ñānesu kilamantassa ariyamaggānaṃ dassanaṃ. Iminā upāyena sesaupamāpi yojetabbā.

3. Asubhasuttavaṇṇanā

163. Tatiye asubhānupassī kāye viharatīti attano karajakāye “yathā etaṃ, tathā ida”nti iminā nayena bahiddhā diṭṭhānaṃ dasannaṃ asubhānaṃ upasaṃharaṇavasena asubhānupassī viharati, attano kāyaṃ asubhato paṭikūlato ñāṇena passatīti attho. Āhāre paṭikūlasaññīti navannaṃ paṭikūlyānaṃ vasena kabalīkārāhāre paṭikūlasaññī. Sabbaloke anabhiratisaññīti sabbasmimpi tedhātuke lokasannivāse anabhiratāya ukkaṇṭhitasaññāya samannāgato. Sabbasaṅkhāresu aniccānupassīti sabbepi tebhūmakasaṅkhāre aniccato anupassanto. Maraṇasaññāti maraṇaṃ ārabha uppannasaññā. Ajjhattaṃ sūpaṭṭhitā hotīti niyakajjhatte suṭṭhu upaṭṭhitā hoti. Ettāvatā balavavipassanā kathitā. Sekhabalānīti sikkhanakānaṃ balāni. Sesamettha pāḷivasena uttānameva. “Asubhānupassī”tiādīni pana dukkhāya paṭipadāya dassanatthaṃ vuttāni, paṭhamajjhānādīni sukhāya. Asubhādīni hi paṭikūlārammaṇāni, tesu pana pakatīyāva sampiyāyamaṇaṃ cittaṃ allīyati. Tasmā tāni bhāvento dukkhapaṭipadaṃ paṭipanno nāma hoti. Paṭhamajjhānādīni paṇītasukhāni, tasmā tāni paṭipanno sukhapaṭipadaṃ paṭipanno nāma hoti.

Ayaṃ panettha sabbasādhāraṇā upamā - saṅgāmāvacarapuriso hi phalakakoṭṭhakaṃ katvā pañcāvudhāni sannayhitvā saṅgāmaṃ pavisati, so antarā vissamitukāmo phalakakoṭṭhakaṃ pavisitvā vissamati ceva pānabhojanādīni ca paṭisevati. Tato puna saṅgāmaṃ pavisitvā kammaṃ karoti. Tattha saṅgāmo viya kilesasaṅgāmo daṭṭhabbo, phalakakoṭṭhako viya pañcanissayabalāni, saṅgāmapavisanaapuriso viya yogāvacaro, pañcāvudhasannāho viya vipassanāpañcamāni indriyāni, saṅgāmaṃ pavisanakālo viya vipassanāya kammakaraṇakālo, vissamitukāmassa phalakakoṭṭhakaṃ pavisitvā vissamanapānabhojanāni paṭisevanakālo viya vipassanāya kammaṃ karontassa cittuppādassa nirassādakkaṇe pañca balāni nissāya cittaṃ sampahaṃsanakālo, vissamitvā khādītvā pivitvā ca puna saṅgāmassa pavisanakālo viya pañcahi balehi cittaṃ sampahaṃsetvā puna vipassanāya kammaṃ

karontassa vivaṭṭetvā arahattaggahaṇakālo veditabbo. Imasmiṃ pana sutte balāni ceva indriyāni ca missakāneva kathitānīti.

4. Paṭhamakhamasuttavaṇṇanā

164. Catutthe akkhamāti anadhivāsikapaṭipadā. Khamāti adhivāsikapaṭipadā. Damāti indriyadamanapaṭipadā. Samāti akusalavitakkānaṃ vūpasamanapaṭipadā. Rosantaṃ paṭirosatīti ghaṭṭentaṃ paṭighaṭṭeti. Bhaṇḍantaṃ paṭibhaṇḍatīti paharantaṃ paṭipaharati. Pañcamachaṭṭhāni uttānatthāneva.

7. Mahāmoggallānasuttavaṇṇanā

167. Sattame mahāmoggallānattherassa heṭṭhimā tayo maggā sukhapaṭipadā dandhābhiññā ahesuṃ, arahattamaggo dukkhapaṭipado khippābhiññō. Tasmā evamāha - “yāyaṃ paṭipadā dukkhā khippābhiññā, imaṃ me paṭipadaṃ āgamma anupādāya āsavehi cittaṃ vimutta”nti.

8. Sāriputtasuttavaṇṇanā

168. Aṭṭhame dhammasenāpatittherassa heṭṭhimā tayo maggā sukhapaṭipadā dandhābhiññā, arahattamaggo sukhapaṭipado khippābhiññō. Tasmā “yāyaṃ paṭipadā sukhā khippābhiññā”ti āha. Imesu pana dvīsupi suttesu missikāva paṭipadā kathitāti veditabbā.

9. Sasaṅkhārasuttavaṇṇanā

169. Navame paṭhamadutiyaṃ puggalā sukkhavipassakā sasaṅkhārena sappayogena saṅkhāranimittaṃ upaṭṭhapenti. Tesu eko vipassanindriyānaṃ balavattā idheva kilesapariniḍḍhānena pariniḍḍhāyati, eko indriyānaṃ dubbalatāya idha asakkonto anantare attabhāve tadeva mūlakammaṭṭhānaṃ paṭilabhitvā sasaṅkhārena sappayogena saṅkhāranimittaṃ upaṭṭhapetvā kilesapariniḍḍhānena pariniḍḍhāyati, tatiyacatutthā samathayānikā. Tesu eko asaṅkhārena appayogena indriyānaṃ balavattā idheva kilese khepeti, eko indriyānaṃ dubbalattā idha asakkonto anantare attabhāve tadeva mūlakammaṭṭhānaṃ paṭilabhitvā asaṅkhārena appayogena kilese khepetīti veditabbo.

10. Yuganaddhasuttavaṇṇanā

170. Dasame samathapubbaṅgamanti samathaṃ pubbaṅgamaṃ purecārikaṃ katvā. Maggo sañjāyatīti paṭhamo lokuttaramaggo nibbattati. So taṃ magganti ekacittakkhaṇikamaggassa āsevanādīni nāma natthi, dutiyamaggādayo pana uppādentō tameva āsevati bhāveti bahulīkarotīti vuccati. Vipassanāpubbaṅgamanti vipassanaṃ pubbaṅgamaṃ purecārikaṃ katvā samathaṃ bhāveti, pakatiyā vipassanālābhī vipassanāya ṭhatvā samādhimuppādetīti attho.

Yuganaddhaṃ bhāvetīti yuganaddhaṃ katvā bhāveti. Tattha teneva cittaṃ samāpattiṃ samāpajjitvā teneva saṅkhāre sammasitum na sakkā. Ayaṃ pana yāvatā samāpattiyo samāpajjati, tāvatā saṅkhāre sammasati. Yāvatā saṅkhāre sammasati, tāvatā samāpattiyo samāpajjati. Kathaṃ? Paṭhamajjhānaṃ samāpajjati, tato vuṭṭhāya saṅkhāre sammasati, saṅkhāre sammasitvā dutiyajjhānaṃ samāpajjati. Tato vuṭṭhāya puna saṅkhāre sammasati. Saṅkhāre sammasitvā tatiyajjhānaṃ...pe... nevasaññānāsaññāyatanaṃ samāpattiṃ samāpajjati, tato vuṭṭhāya saṅkhāre sammasati. Evamayaṃ samathavipassanaṃ yuganaddhaṃ bhāveti nāma.

gacchanti, taṃsāmpayutto vedayitākāro vedanākkhandho, saññānanākāro saññākkhandho, cittaṃ viññāṇakkhandho, kāyo upādārūpaṃ, tassa paccayā catasso dhātuyo cattāri bhūtānīti ime pañcakkhandhā dukkhasaccaṃ nāma.

Imesu, bhikkhave, dhammesu avijjā anupatitāti imesu vuttappabhedesu cetanādharmesu avijjā sahajātavasena ca upanissayavasena ca anupatitā. Evaṃ vaṭṭaṇceva vaṭṭamūlikā ca avijjā dassitā hoti.

Ettāvatā vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ pattassa khīṇāsavassa idāni thutiṃ karonto avijjāyatveva asesavirāgaṇirodhātīadimāha. Tattha asesavirāgaṇirodhātī asesavirāgena ceva asesanirodhena ca. So kāyo na hotīti khīṇāsavassa kāyena karaṇakammaṃ paññāyati, cetiyaṅgaṇasammajjanaṃ bodhiyaṅgaṇasammajjanaṃ abhikkamanaṃ paṭikkamanaṃ vattānuvattakaraṇanti evamādi. Kāyadvāre panassa vīsati cetanā avipākadhammataṃ āpajjanti. Tena vuttaṃ - “so kāyo na hoti, yaṃ paccayāssa taṃ uppajjati ajjhattaṃ sukhadukkha”nti. Kāyadvārappavattā hi cetanā idha kāyoti adhippetā. Sesadvayepi eseṇa nayo. Khetantiādīnīpi kusālākusalakammasseva nāmāni. Tañhi vipākassa viruhanaṭṭhānaṭṭhena khettaṃ, patiṭṭhānaṭṭhena vatthu, kāraṇaṭṭhena āyatanaṃ, adhikaraṇaṭṭhena adhikaraṇanti vuccati.

Iti satthā ettakena ṭhānena tīhi dvārehi āyūhitakammaṃ dassetvā idāni tassa kammassa vipaccanaṭṭhānaṃ dassetuṃ cattārome bhikkhavetiādīdimāha. Tattha attabhāvappaṭilābhātī paṭiladdhaattabhāvā. Attasañcetanā kamatīti attanā pakappitacetanā vāhati pavattati.

Attasañcetanāhetu tesāṃ sattānaṃ tamhā kāyā cuti hotītiādīsū khiḍḍāpadosikā devā attasañcetanāhetu cavanti. Tesañhi nandanavanacittalatāvanaphārusakavanādīsū dibbaratisamappitānaṃ kīlāntānaṃ pānabhojane sati sammussati, te āhārupacchedena ātape khittamālā viya milāyanti. Manopadosikā devā parasañcetanāhetu cavanti, ete cātumahārājikā devā. Tesu kira eko devaputto “nakkhattaṃ kīlissāmi”ti saparivāro rathena vīthiṃ paṭipajjati. Athañño nikkhamanto taṃ purato gacchantāṃ disvā “kiṃ, bho, ayaṃ kapaṇo adīṭṭhapubbaṃ viya etaṃ disvā pītiyā uddhumāto viya gajjamaṇo viya ca gacchatī”ti kujjhati. Purato gacchantopi nivattitvā taṃ kuddhaṃ disvā kuddhā nāma suvijānā hotīti kuddhabhāvamassa ñatvā “tvaṃ kuddho mayhaṃ kiṃ karissasi, ayaṃ sampatti mayā dānasīlādīnaṃ vasena laddhā, na tuyhaṃ vasenā”ti paṭikujjhati. Ekasmiñhi kuddhe itaro akuddho rakkhati, ubhosu pana kuddhesu ekassa kodho itarassa paccayo hoti, tassapi kodho itarassa paccayo hotīti ubho kandantānaṃyeva orodhānaṃ cavanti. Manussā attasañcetanā ca parasañcetanā ca hetu cavanti, attasañcetanāya ca parasañcetanāya ca hetubhūtāya cavantīti attho. Manussā hi kujjhitvā attanāva attānaṃ hatthehipi daṇḍehipi paharanti, rajjubandhanādīhipi bandhanti, asināpi sīsaṃ chindanti, visampi khādanti, papātepi patanti, udakampi pavisanti, aggimpi pavisanti, parepi daṇḍena vā satthane vā paharitvā mārenti. Evaṃ tesu attasañcetanāpi parasañcetanāpi kamati.

Katame tena devā daṭṭhabbāti katame nāma te devā daṭṭhabbāti attho. Tena vā attabhāvena katame devā daṭṭhabbātipi attho. Kasmā pana thero imaṃ pañhaṃ pucchati, kiṃ attanā kathetuṃ nappahotīti? Pahoti, idaṃ pana padaṃ attano sabhāvena buddhavisayaṃ pañhanti thero na kathesi. Tena daṭṭhabbāti tena

attabhāvena daṭṭhabbā. Ayaṃ pana pañho heṭṭhā kāmāvacarepi rūpāvacarepi labbhati, bhavaggena pana paricchinditvā kathito nippadesena kathito hotīti bhagavatā evaṃ kathito.

Āgantāro itthattanti itthabhāvaṃ kāmāvacarapañcakkhandhabhāvameva āgantāro, neva tatrūpapattikā na uparūpapattikā honti. Anāgantāro itthattanti imaṃ khandhapañcakaṃ anāgantāro, heṭṭhūpapattikā na honti, tatrūpapattikā vā uparūpapattikā vā tattheva vā parinibbāyino hontīti attho. Ettha ca heṭṭhimabhave nibbattānaṃ vasena uparūpapattikā veditabbā. Bhavagge panetaṃ natthi. Sesam sabbattha uttānamevāti.

2. Vibhattisuttavaṇṇanā

172. Dutiye atthapaṭisambhidāti pañcasu atthesu pabhedagataṃ ñāṇaṃ. Odhisoti kāraṇaso. Byañjanasoti akkharaso. Anekapariyāyenāti anekehi kāraṇehi. Ācikkhāmīti kathemi. Desemīti pākaṭaṃ katvā kathemi. Paññāpemi jānāpemi. Paṭṭhapemi paṭṭhapetvā pavattetvā kathemi. Vivarāmīti vivaṭaṃ katvā kathemi. Vibhajāmīti vibhajitvā kathemi. Uttānīkaromīti gambhīraṃ uttānakaṃ katvā kathemi. So maṃ pañhenāti so maṃ pañhena upagacchatu. Ahaṃ veyyākaraṇenāti ahamassa pañhakathanena cittaṃ ārādhessāmi. Yo no dhammānaṃ sukusaloti yo amhākaṃ adhigatadhammānaṃ sukusalo satthā, so esa sammukhībhūto. Yadi mayā atthapaṭisambhidā na sacchikatā, “sacchikarohi tāva sārīputtā”ti vatvā maṃ paṭibāhissatīti satthu purato nisinnakova sīhanādaṃ nadati. Iminā upāyena sabbattha attho veditabbo. Imāsu ca pana paṭisambhidāsu tisso paṭisambhidā lokiya, atthapaṭisambhidā lokiyalokuttarāti.

3. Mahākoṭṭhikasuttavaṇṇanā

173. Tatiye phassāyatanānanti phassākarānaṃ, phassassa uppattiṭṭhānānanti attho. Atthaññaṃ kiñcīti etesu asesato niruddhesu tato paraṃ koci appamattakopi kilesa atthīti pucchati. Natthaññaṃ kiñcīti idhāpi “appamattakopi kilesa natthī”ti pucchati. Sesadvayepi ese va nayo. Ime pana cattāropi pañhe sassatucchedaekaccasassataamarāvikkhepavasena pucchati. Tenassa thero pucchitapucchitaṃ paṭibāhanto mā hevanti āha. Ettha hiiti nipātamattaṃ, evaṃ mā bhaṇīti attho. Attūpaladdhivaseneva “atthaññaṃ kiñci añño koci attā nāma atthī”ti sassatādiākārena pucchati. Kiṃ panesa attūpaladdhikoti? Na attūpaladdhiko. Evaṃladdhiko pana tattheke bhikkhu nisinno, so pucchitum na sakkoti. Tassa laddhiṃ vissajjāpanatthaṃ evaṃ pucchati. Yepi ca anāgate evaṃladdhikā bhavissanti, tesam “buddhakālepeso pañho mahāsāvakehi vissajjito”ti vacanokāsupacchedanatthaṃ pucchatiyeva.

Appapañcaṃ papañcetīti na papañcetabbaṭṭhāne papañcaṃ karoti, anācaritabbaṃ maggaṃ carati. Tāvatā papañcassa gatīti yattakā channaṃ phassāyatanānaṃ gati, tattakāva taṇhādiṭṭhimānappabhedassa papañcassa gati. Channaṃ, āvuso, phassāyatanānaṃ asesavirāgaṇirodhā papañcanirodho papañcavūpasamoti etesu chasu āyatanesu sabbaso niruddhesu papañcāpi niruddhāva honti, vūpasantāva hontīti attho. Āruppe pana puthujjanadevatānaṃ kiñcāpi pañca phassāyatanāni niruddhāni, chaṭṭhassa pana aniruddhattā tayopi papañcā appahīnāva. Apica pañcavokārabhavavaseneva pañho kathitoti. Catutthe imināva nayena attho veditabbo.

5. Upavāṇasuttavaṇṇanā

175-176. Pañcame vijjāyantakaro hotīti vijjāya vaṭṭadukkhassa antakaro hoti, sakalaṃ vaṭṭadukkhāṃ paricchinnaṃ parivaṭṭumaṃ katvā tiṭṭhatīti. Sesapadesupi eseṇa nayo. Saupādānoti sagahaṇova hutvā. Antakaro abhavissāti vaṭṭadukkhassa antaṃ katvā tīhito abhaviṣṣa. Caraṇasampannoti pannarasadhammabhedena caraṇena samannāgato. Yathābhūtaṃ jānaṃ passaṃ antakaro hotīti yathāsabhāvaṃ maggaṇāyā jānitvā passitvā vaṭṭadukkhassa antaṃ katvā tīhito nāma hotīti arahattanikūṭṭhena pañhaṃ niṭṭhapesi. Chaṭṭhaṃ heṭṭhā ekakanipātavaṇṇanāyaṃ vuttanayeneva veditabbaṃ.

7. Rāhulasuttavaṇṇanā

177. Sattame ajjhakkatīti kesādīsū vīsatiyā koṭṭhāsesu thaddhākāralakkhaṇā pathavīdhātu. Bāhirāti bahiddhā anindriyabaddhesu pāsāṇapabbatādīsū thaddhākāralakkhaṇā pathavīdhātu. Imināva nayena sesāpi dhātuyo veditabbā. Netaṃ mama, nesohamasmi, na meso attāti idaṃ tayaṃ taṇhāmānadiṭṭhiggaṇhapaṭikkhepavasena vuttaṃ. Sammappaññāya daṭṭhabbanti hetunā kāraṇena maggaṇāyā passitabbaṃ. Disvāti saḥavipassanāya maggaṇāyā passitvā. Acchecchi taṇhanti maggaṇāyā samūlakaṃ chindi. Vivattayā saṃyojananti dasavidhampi saṃyojanaṃ vivattayā ubbattetvā pajahi. Sammā mānābhisaṃmayāti hetunā kāraṇena navavidhassa mānassa pahānābhisaṃmayā. Antamakāsi dukkhassāti vaṭṭadukkhāṃ paricchinnaṃ parivaṭṭumaṃ akāsi, katvā tīhito attho. Iti satthārā saṃyuttamahānikāye rāhulovāde vipassanā kathitā, cūḷarāhulovādepi vipassanā kathitā, ambalaṭṭhikarāhulovāde daharasseva sato musāvādā veramaṇī kathitā, mahārāhulovāde vipassanā kathitā. Imasmiṃ aṅguttaramahānikāye ayaṃ catukoṭṭikasūññatā nāma kathitāti.

8. Jambālīsuttavaṇṇanā

178. Aṭṭhame santaṃ cetovimuttinti aṭṭhannaṃ samāpattīnaṃ aññatarāṃ samāpattiṃ. Sakkāyanirodhanti tebhūmakavaṭṭasaṅkhātassa sakkāyassa nirodhaṃ, nibbānanti attho. Na pakkhandatīti ārammaṇavasena na pakkhandati. Sesapadesupi eseṇa nayo. Na pāṭikaṅkhoti na pāṭikaṅkhitabbo. Lepagatenāti lepamakkhitena.

Imasmiṃca panatthe nadīpāraṃ gantukāmapurisopammaṃ āharitabbaṃ - eko kira puriso caṇḍasotāya vāḷamacchākulāya nadiyā pāraṃ gantukāmo “orimaṃ tīraṃ sāsāṅkaṃ sappatibhayaṃ, pārimaṃ tīraṃ khemaṃ appatibhayaṃ, kiṃ nu kho katvā pāraṃ gamissāmi”ti paṭipāṭiyā tīhite aṭṭha kakudharukkhe disvā “sakkā imāya rukkhapaṭipāṭiyā gantu”nti manasikatvā “kakudharukkha nāma maṭṭhasākhā honti, sākhaṃ hatthā na saṇṭhaheyyu”nti nigrodhapilakkharukkhaḍḍīnaṃ aññatarassa lākhāya hatthapāde makkhetvā dakkhiṇahatthena ekaṃ sākhaṃ gaṇhi. Hattho tattheva lagi. Puna vāmahatthena dakkhiṇapādena vāmapādenāti cattāropi hatthapādā tattheva lagiṃsu. So adhosiro lambamāno uparinadiyaṃ deve vuṭṭhe puṇṇāya nadiyā sote nimuggo kumbhīlādīnaṃ bhakkho ahosi.

Tattha nadīsotaṃ viya saṃsārasotaṃ daṭṭhabbaṃ, sotassa pāraṃ gantukāmapuriso viya yogāvacaro, orimatīraṃ viya sakkāyo, pārimatīraṃ viya nibbānaṃ, paṭipāṭiyā tīhite aṭṭha kakudharukkha viya aṭṭha samāpattiyo, lepamakkhitena hatthena sākhaḍḍīnaṃ viya jhānavipassanānaṃ pāripanthike asodhetvā samāpattisamāpajjanaṃ, catūhi hatthapādehi sākhaṃ baddhassa olambanaṃ viya

paṭhamajjhāne nikantiyā laggakālo, uparisote vuṭṭhi viya chasu dvāresu kilesānaṃ uppannakālo, nadiyā puṇṇāya sote nimuggassa kumbhīlādīnaṃ bhakkhabhūtakālo viya saṃsārasote nimuggassa catūsu apāyesu dukkhānubhavanakālo veditabbo.

Suddhena hatthenāti sudhotena parisuddhahatthena. Imasmimpi atthe tādisameva opammaṃ kātabbaṃ - tatheva hi pāraṃ gantukāmo puriso “kakudharukkhā nāma maṭṭhasākhā, kiliṭṭhahatthena gaṇhantassa hattho parigaleyyā”ti hatthapāde sudhote katvā ekaṃ sākhaṃ gaṇhitvā paṭhamam rukkham āruḷho. Tato otarivā dutiyaṃ...pe... tato otarivā aṭṭhamam, aṭṭhamarukkhato otarivā pārimatīre khemantabhūmiṃ gato.

Tattha “imehi rukkhehi pārimatīraṃ gamissāmī”ti tassa purisassa cintitakālo viya yogino “aṭṭha samāpattiyo samāpajjitvā samāpattito vuṭṭhāya arahattaṃ gamissāmī”ti cintitakālo, suddhena hatthena sākāgahaṇam viya jhānavipassanānaṃ pāripanthikadhamme sodhetvā samāpattisamāpajjanaṃ. Tattha paṭhamarukkhārohaṇakālo viya paṭhamajjhānasamāpattikālo, paṭhamarukkhato oruyha dutiyaṃ āruḷhakālo viya paṭhamajjhāne nikantiyā abaddhassa tato vuṭṭhāya dutiyajjhānasamāpannakālo...pe... sattamarukkhato oruyha aṭṭhamam āruḷhakālo viya ākiñcaññāyatanaṃ samāpattiyam nikantiyā abaddhassa tato vuṭṭhāya nevaññānāsaññāyatanaṃ samāpannakālo. Aṭṭhamarukkhato oruyha pārimatīraṃ khemantabhūmiṃ gatakālo viya nevaññānāsaññāyatane nikantiyā abaddhassa samāpattito vuṭṭhāya saṅkhāre sammāsivā arahattappattakālo veditabbo.

Avijjāppabhedam manasi karotīti aṭṭhasu ṭhānesu aññābhūtāya gaṇabahalamaḥāvijjāya pabhedasaṅkhātāṃ arahattaṃ manasi karoti. Na pakkhandatīti āramaṇavaseneva na pakkhandati. Jambālīti gāmato nikkhantassa mahāudakassa patitṭhānabhūto mahāāvāto. Anekavassagaṇikāti gāmassa vā nagarassa vā uppannakāleyeva uppannattā anekāni vassagaṇāni uppannāya etissāti anekavassagaṇikā. Āyamukhānīti catasso pavisanakandarā. Apāyamukhānīti apavāhanacchiddāni. Na ālippabhedo pāṭikaṅkhoti na pālippabhedo pāṭikaṅkhitabbo. Na hi tato udakam utṭhāya pālīm bhinditvā kacavaram gaḥetvā mahāsamuddam pāpuṇāti.

Imassa panatthassa vibhāvanattham uyyānagavesakaopammaṃ āharitabbaṃ. Eko kira nagaravāsiko kulaputto uyyānam gavesanto nagarato nātidūre naccāsanne mahantaṃ jambālīm addasa. So “imasmim ṭhāne ramaṇīyam uyyānam bhavissatī”ti sallakkhetvā kuddālam ādāya cattāripi kandarāni pidhāya apavāhanacchiddāni vivarivā aṭṭhāsi. Devo na sammā vassi, avasesaudakam apavāhanacchiddena parissavitvā gataṃ. Cammakhaṇḍapilotikādīni tattheva pūṭikāni jātāni, pāṇakā saṇṭhitā, samantā anupagamānīyā jātā. Upagatānampi nāsāpuṭe pidhāya pakkamitabbaṃ hoti. So katipāhena āgantvā paṭikkamma ṭhito oloketvā “na sakkā upagantu”nti pakkāmi.

Tattha nagaravāsī kulaputto viya yogāvacaro daṭṭhabbo, uyyānam gavesantena gāmadvāre jambālīyā diṭṭhakālo viya cātumahābhūtikakāyo, āyamukhānam pihitakālo viya dhammassavanodakassa aladdhakālo, apāyamukhānam vivaṭakālo viya chadvārikasaṃvarassa vissatṭhakālo, devassa sammā avuṭṭhakālo viya sappāyakammaṭṭhānassa aladdhakālo, avasesaudakassa apāyamukhehi parissavitvā gatakālo viya abbhantare guṇānam parihīnakālo, udakassa utṭhāya pālīm bhinditvā kacavaram ādāya mahāsamuddam pāpuṇitum asamatthakālo viya arahattamaggena

avijjāpālīṃ bhinditvā kilesarāsiṃ vidhamitvā nibbānaṃ sacchikātuṃ asamatthakālo, cammakhaṇḍapilotikādīnaṃ tattheva pūtibhāvo viya abbhantare rāgādikilesehi paripūritakālo, tassa āgantvā disvā vipphaṇṣārino gatakālo viya vaṭṭasamaṅgipuggalassa vaṭṭe abhiratakālo veditabbo.

Ālīppabhedo pāṭikaṅkhoti pālīppabhedo pāṭikaṅkhitabbo. Tato hi udakaṃ uṭṭhāya pālīṃ bhinditvā kacavaraṃ ādāya mahāsamuddaṃ pāpuṇituṃ sakkhissatīti attho.

Idhāpi tadeva opammaṃ āharitabbaṃ. Tattha āyamukhānaṃ vivaṭakālo viya sappāyadhammassavanassa laddhakālo, apāyamukhānaṃ pihitakālo viya chasu dvāresu saṃvarassa paccupaṭṭhitakālo, devassa sammā vuṭṭhakālo viya sappāyakammaṭṭhānassa laddhakālo, udakassa uṭṭhāya pālīṃ bhinditvā kacavaraṃ ādāya mahāsamuddaṃ pattakālo viya arahattamaggena avijjaṃ bhinditvā akusalarāsiṃ vidhamitvā arahattaṃ sacchikatakālo, āyamukhehi pavitṭhena udakena sarassa paripuṇṇakālo viya abbhantare lokuttaradhammehi paripuṇṇakālo, samantato vatīṃ katvā rukkhe ropetvā uyyānamajjhe pāsādaṃ māpetvā nāṭakāni paccupaṭṭhapetvā subhojanaṃ bhuñjantassa nisinnakālo viya dhammapāsādaṃ āruya nibbānārammaṇaṃ phalasamāpattiṃ appetvā nisinnakālo veditabbo. Sesamettha uttānatthameva. Desanā pana lokiyalokuttaramissikā kathitāti.

9. Nibbānasuttavaṇṇanā

179. Navame hānabhāgiyā saññātiādīsu “paṭhamassa jhānassa lābhiṃ kāmasahagatā saññāmanasikārā samudācaranti, hānabhāginī paññā”ti abhidhamme vuttanayeneva attho veditabbo. Yathābhūtaṃ nappajānantīti yathāsabhāvato maggañāṇena na jānanti.

10. Mahāpadesasuttavaṇṇanā

180. Dasame bhoganagare viharatīti parinibbānasamaye cārikaṃ caranto taṃ nagaraṃ patvā tattha viharati. Ānandacetiyeti ānandayakkhassa bhavanaṭṭhāne patiṭṭhitavihāre. Mahāpadeseti mahāokāse mahāapadese vā, buddhādayo mahante mahante apadisitvā vuttāni mahākāraṇānīti attho. Neva abhinanditabbanti haṭṭhatuṭṭhehi sādhuṭṭhāraṃ datvā pubbeva na sotabbaṃ. Evaṃ kate hi pacchā “idaṃ na sametī”ti vuccamānopi “kiṃ pubbeva ayaṃ dhammo, idāni na dhammo”ti vatvā laddhiṃ na vissajjeti. Nappaṭikkositabbanti “kiṃ esa bālo vadatī”ti evaṃ pubbeva na vattabbaṃ. Evaṃ vutte hi vattuṃ yuttampi na vakkhati. Tenāha - anabhinanditvā appaṭikkositvāti. Padabyañjanānīti padasaṅkhātāni byañjanāni. Sādhukaṃ uggahetvāti “imasmīṃ ṭhāne pālī vuttā, imasmīṃ ṭhāne attho vutto, imasmīṃ ṭhāne anusandhi kathitā, imasmīṃ ṭhāne pubbāparaṃ kathita”nti suṭṭhu gahetvā. Sutte otāretabbānīti sutte otaritabbāni. Vinaye sandassetabbānīti vinaye saṃsandetabbāni.

Ettha ca suttanti vinayo vutto. Yathāha - “kattha paṭikkhittaṃ, sāvatthiyaṃ suttavibhaṅge”ti vinayoti khandhako. Yathāha - “vinayātisāre”ti. Evaṃ vinayapiṭakampi na pariyādiyati. Ubhatovibhaṅgā pana suttaṃ, khandhakaparivārā vinayoti evaṃ vinayapiṭakaṃ pariyādiyati. Atha vā suttantapiṭakaṃ suttaṃ, vinayapiṭakaṃ vinayoti evaṃ dveveva piṭakāni pariyādiyanti. Suttantābhidhammapiṭakāni vā suttaṃ, vinayapiṭakaṃ vinayoti evampi tīni piṭakāni na tāva pariyādiyanti. Asuttanāmakañhi buddhavadānaṃ nāma atthi. Seyyathidaṃ - jātaṃ paṭisambhidā niddeso suttanipāto dhammapadaṃ udānaṃ itivuttakaṃ vimānavatthu petavatthu theragāthā therīgāthā apadānanti.

Sudinnatthero pana “asuttanāmakam buddhavacanam natthī”ti tam sabbam paṭikkhipitvā “tīṇi piṭakāni suttam, vinayo pana kāraṇa”nti āha. Tato tam kāraṇam dassento idam suttamāhari -

“Ye kho tvaṃ, gotami, dhamme jāneyyāsi, ime dhammā sarāgāya saṃvattanti no virāgāya, saṃyogāya saṃvattanti no visaṃyogāya, saupādānāya saṃvattanti no anupādānāya, mahicchatāya saṃvattanti no appicchatāya, asantuṭṭhiyā saṃvattanti no santuṭṭhiyā, kosajjāya saṃvattanti no vīriyārambhāya, saṅgaṇikāya saṃvattanti no pavivekāya, ācayāya saṃvattanti no apacayāya. Ekaṃsena, gotami, jāneyyāsi ‘neso dhammo neso vinayo netaṃ satthu sāsana’nti.

“Ye ca kho tvaṃ, gotami, dhamme jāneyyāsi, ime dhammā virāgāya saṃvattanti no sarāgāya, visaṃyogāya saṃvattanti no saṃyogāya. Anupādānāya saṃvattanti no saupādānāya, appicchatāya saṃvattanti no mahicchatāya, santuṭṭhiyā saṃvattanti no asantuṭṭhiyā, vīriyārambhāya saṃvattanti no kosajjāya, pavivekāya saṃvattanti no saṅgaṇikāya, apacayāya saṃvattanti no ācayāya. Ekaṃsena, gotami, jāneyyāsi ‘eso dhammo eso vinayo etaṃ satthu sāsana’”nti.

Tasmā sutteti tepiṭakabuddhavacane otāretabbāni. Vinayeti etasmiṃ rāgādivinayakāraṇe saṃsandetabbānīti ayamettha attho. Na ceva sutte otarantīti suttapaṭipāṭiyā katthaci anāgantvā challim uṭṭhapetvā guḷhavessantara-guḷhaummagga-guḷhavinayavedallapiṭakānam aññatarato āgatāni paññāyantīti attho. Evaṃ āgatāni hi rāgādivinaye ca apaññāyamānāni chaḍḍetabbāni honti. Tena vuttaṃ - “iti hidaṃ, bhikkhave, chaḍḍeyyāthā”ti. Etenupāyena sabbattha attho veditabbo. Idam, bhikkhave, catuttham mahāpadesam dhāreyyāthāti imaṃ, bhikkhave, catuttham dhammassa patiṭṭhānokāsam dhāreyyāthāti.

Saṅcetaniyavaggo tatiyo.

4. Brāhmaṇavaggo

1. Yodhājīvasuttavaṇṇanā

181. Catutthassa paṭhame ṭhānakusaloti yena ṭhānena ṭhito avirādhetaṃ vijjhitum sakkoti, tasmim ṭhāne kusalo. Sesaṃ heṭṭhā vuttanayeneva veditabbaṃ.

2. Pāṭibhogasuttavaṇṇanā

182. Dutiye natthi koci pāṭibhogoti ahaṃ te pāṭibhogoti evaṃ pāṭibhogo bhavitum samattho nāma natthi. Jarādhammanti jarāsabhāvaṃ. Esa nayo sabbattha.

3. Sutasuttavaṇṇanā

183. Tatiye natthi tato dosoti tasmim doso nāma natthīti attho.

4. Abhayasuttavaṇṇanā

184. Catutthe kicchājīvitakāraṇaṭṭhena rogova rogātāṅko nāma. Phuṭṭhassāti tena rogātāṅkena samannāgatassa. Urattālim kandatīti uraṃ tāletvā rodati. Akatakalyāṇotiādīsu kalyāṇaṃ vuccati puññakammaṃ, tam akataṃ etenāti akatakalyāṇo. Sesapadesupī eseṃ nayo. Puññakammameva hi kosallasambhūtattā kusalaṃ, bhītaṃ parittāyakattā bhīrutāṇanti vuccati. Katapāpotiādīsu pāpaṃ vuccati lāmakam akusalakammaṃ. Luddanti kakkhaḷakammaṃ. Kibbisanti samalaṃ

aparissuddhakammaṃ. Kaṅkhī hotīti buddhadhammasaṅghaguṇesu ceva sikkhāya ca pubbante ca aparante ca pubbantāparante ca paṭiccasamuppāde cāti aṭṭhasu ṭhānesu kaṅkhāya samannāgato hoti. Vicikicchīti vicikicchāya samannāgato sāsanasaddhamme na niṭṭhaṃ gato, uggahaparipucchāvasena niṭṭhaṃ gantuṃ na sakkoti. Iminā nayena sabbattha attho veditabbo.

5. Brāhmaṇasaccasuttavaṇṇanā

185. Pañcame brāhmaṇasaccānīti brāhmaṇānaṃ saccāni tathāni. So tena na samaṇoti maññatīti so khīṇāsavo tena saccena “ahaṃ samaṇo”ti taṇhāmānadiṭṭhīhi na maññati. Sesapadesupī eseṇa nayo. Yadeva tattha saccam, tadabhiññāyāti yaṃ tattha “sabbe pāṇā avajjhā”ti paṭipattiyā saccam tatham aviparītaṃ. Iminā vacīsaccam abbhantaram katvā paramatthasaccam nibbānaṃ dasseti. Tadabhiññāyāti taṃ ubhayampi abhivisiṭṭhāya paññāya jānitvā. Anuddayāya anukampāya paṭipanno hotīti anuddayatthāya ca anukampatthāya ca yā paṭipadā, taṃ paṭipanno hoti, pūretvā ṭhitoti attho. Sesapaṭipadāsūpi eseṇa nayo.

Sabbe kāmāti sabbe vatthukāmakilesakāmā. Iti vadaṃ brāhmaṇo saccamāhāti evampi vadanto khīṇāsavabrāhmaṇo saccameva āha. Sabbe bhavāti kāmabhavādayo tayopi. Nāhaṃ kvacanīti ettha pana catukkoṭikasūññatā kathitā. Ayañhi “nāhaṃ kvacanī”ti kvaci attānaṃ na passati, kassaci kiñcanatasminti attano attānaṃ kassaci parassa kiñcanabhāve upanetabbaṃ na passati, bhātīṭṭhāne bhātaram, sahāyaṭṭhāne sahāyaṃ, parikkhāraṭṭhāne vā parikkhāraṃ maññitvā upanetabbaṃ na passatīti attho. Na ca mama kvacanīti ettha mamasaddaṃ tāva ṭhapetvā “na ca kvacani parassa ca attānaṃ kvaci na passatī”ti ayamattho. Idāni “mamasaddaṃ āharitvā mama kismiñci kiñcanaṃ natthī”ti so parassa attā mama kismiñci kiñcanabhāve atthīti na passati, attano bhātīṭṭhāne bhātaram, sahāyaṭṭhāne sahāyaṃ, parikkhāraṭṭhāne vā parikkhāranti kismiñci ṭhāne parassa attānaṃ iminā kiñcanabhāvena upanetabbaṃ na passatīti attho. Evamayam yasmā neva katthaci attānaṃ passati, na taṃ parassa kiñcanabhāve upanetabbaṃ passati, na parassa attānaṃ passati, na parassa attānaṃ attano kiñcanabhāve upanetabbaṃ passatīti. Iti vadaṃ brāhmaṇoti evaṃ catukkoṭikaṃ suññataṃ vadantopi khīṇāsavabrāhmaṇo tassā paṭipadāya sammā paṭividdhattā saccameva āha, na musāti sabbesupī vāresu maññanānaṃ pahīnattāyeṇa na maññatīti ca attho veditabbo. Ākiñcaññaṃyeva paṭipadanti kiñcanabhāvavirahitaṃ nippalibodhaṃ niggahaṇameva paṭipadaṃ paṭipanno hoti pūretvā ṭhito.

Imāni kho paribbājakā cattāri brāhmaṇasaccāni mayā sayaṃ abhiññā sacchikatvā paveditānīti yāni tumhe bhovādibrāhmaṇānaṃ saccāni vadetha, tehi aññāni mayā imāni bāhitapāpabrāhmaṇassa cattāri saccāni catūhi maggehi soḷasavidhena kiccena jānitvā paccakkhaṃ katvā paveditāni desitāni jotitānīti attho. Iti imasmim sutte catūsūpi ṭhānesu khīṇāsavassa vacīsaccameva kathitanti.

6. Ummaggasuttavaṇṇanā

186. Chaṭṭhe parikkassatīti ākaḍḍhiyati. Ummaggoti ummujjanaṃ, paññāgamananti attho. Paññā eva vā ummujjanaṭṭhena ummaggoti vuccati. Sāva paṭibhānaṭṭhena paṭibhānaṃ. Cittassa uppannassa vasaṃ gacchatīti ye cittassa vasaṃ gacchanti, tesamevettha gahaṇaṃ veditabbaṃ. Atthamaññāya dhammamaññāyāti atthañca pālīñca jānitvā. Dhammānudhammapaṭipanno hotīti lokuttaradhammassa anucchavikadhammaṃ saha sīlena pubbabhāgappaṭipadaṃ paṭipanno hoti.

Nibbedhikapaññoti nibbijjhanakapañño. Idam dukkhanti t̥hapetvā taṇhaṃ sesaṃ tebhūmakakkhandhapañcakaṃ dukkhanti suttaṃ hoti. Paññāyāti maggapaññāya. Ayaṃ dukkhasamudayoti vaṭṭamūlakataṇhā tassa dukkhassa samudayoti suttaṃ hoti. Iminā upāyena sesadvayepi attho veditabbo. Catutthapañhavissajjanena arahattaphalaṃ kathitanti veditabbaṃ.

7. Vassakārasuttavaṇṇanā

187. Sattame todeyyassāti tudigāmaṇāsikassa. Parisatīti sannipatitāya parisāya. Parūpārambhaṃ vattenti paragaraṃ pavattenti kathenti. Bālo ayaṃ rājātīdi yaṃ te upārambhaṃ vattenti, tassa dassanattaṃ vuttaṃ. Samaṇe rāmaputteti udaye rāmaputte. Abhippasannoti atikkamma pasanno. Paramanipaccakāraṇi uttamanipātakiriyaṃ nīcavuttiṃ. Parihāraṇi paricāraṇa. Yamakotiādiṇi tesāṃ nāmāni. Tesu hi eko yamako nāma, eko moggallo nāma, eko uggo nāma, eko nāvindakī nāma, eko gandhabbo nāma, eko aggivesso nāma. Tyāssudanti ettha assudanti nipātamattaṃ, te attano parisati nisinneti attho. Iminā nayena netīti iminā kāraṇena anuneti jānāpeti. Karaṇīyādhikaraṇīyesūti paṇḍitehi kattabbakiccesu ca atirekakattabbakiccesu ca. Vacanīyādhivacanīyesūti vattabbesu ca atirekavattabbesu ca. Alamattadasatarehi ettha atthe passitum samattā alamattadasā, te atisitvā t̥hitā alamattadasatarā, tehi alamattadasatarehi. Alamattadasataroti alamattadasatāya uttaritaro, chekehi chekataro paṇḍitehi paṇḍitataroti pucchanto evamāha. Athassa te paṭipucchantā evaṃ bhotiādimāhaṃsu. Iti brāhmaṇo attano sappurisaṇaṃ taṃ eḷeyyārājānampi tassa parivārikepi udakampi rāmaputtaṃ pasamsi. Andho viya hi asappuriso, cakkhumā viya sappuriso. Yathā andho neva anandhaṃ na andhaṃ passati, evaṃ asappuriso neva sappurisaṃ na asappurisaṃ jānāti. Yathā cakkhumā andhampi anandhampi passati, evaṃ sappuriso sappurisaṃ asappurisaṃ jānāti. Todeyyopi sappurisaṇaṃ asappurise aññāsīti imamattavasāṃ paṭicca tuṭṭhamānaso brāhmaṇo acchariyaṃ bho, gotamādiṇi vatvā tathāgatassa bhāsitaṃ anumoditvā pakkāmi.

8. Upakasuttavaṇṇanā

188. At̥thame upakoti tassa nāmaṃ. Maṇḍikāputtoti maṇḍikāya putto. Upasaṅkamīti so kira devadattassa upaṭṭhāko, “kiṃ nu kho satthā mayi attano santikaṃ upagata vaṇṇaṃ kathessati, udāhu avaṇṇa”nti pariggaṇhanattaṃ upasaṅkami. “Nerayiko devadatto kappat̥tho atekiccho”ti vacanaṃ sutvā satthāraṃ ghaṭṭetukāmo upasaṅkamīti vadanti. Parūpārambhaṃ vattenti paragaraṃ katheti. Sabbo so na upapādetīti sabbopi so kusalaḍḍhammaṃ na uppādeti, attano vā vacanaṃ upapādetum anucchavikaṃ kātum na sakkoti. Anupapādeto gārayho hotīti kusalaṃ dhammaṃ uppādetum asakkonto attano ca vacanaṃ upapannaṃ anucchavikaṃ kātum asakkonto gārayho hoti. Upavajjoti upavaditabbo ca hoti, vajjena vā upeto hoti, sadoso hotīti attho.

Atha bhagavā tassa vādaṃ gahetvā tasseeva gīvāya paṭimuñcanto parūpārambhantiādimāha. Ummujjamānakaṃyevāti udakato sīsaṃ ukkhipantaṃyeva. Tattha aparimāṇā padātīdisu tasmīṃ akusalanti paññāpane padānīpi akkharānīpi dhammadeśanāpi aparimāṇāyeva. Itipidaṃ akusalanti idampi akusalaṃ idampi akusalaṃ imināpi kāraṇena imināpi kāraṇena akusalanti evaṃ akusalapañnattiyaṃ āgatānīpi aparimāṇāni. Athāpi aññenākāreṇa tathāgato taṃ dhammaṃ deseyya, evampissa desanā aparimāṇā bhaveyya. Yathāha -

“apariyādinnavassa tathāgatassa dhammadesanā, apariyādinnaṃ dhammapadabyañjana”nti. Iminā upāyena sabbavāresu attho veditabbo. Yāva dhamṣī vatāyanti yāva guṇadhamṣī vata ayaṃ. Loṇakāradārakoti loṇakāragāmadārako. Yatra hi nāmāti yo hi nāma. Āsādetabbaṃ maññissatīti ghaṭṭetabbaṃ maññissati. Apehīti apagaccha, mā me purato aṭṭhāsi. Evañca pana vatvā gīvāya gaṇhāpetvā nikkadḍhāpesiyevāti.

9. Sacchikaraṇīyasuttavaṇṇanā

189. Navame kāyenāti nāmakāyena. Sacchikaraṇīyāti paccakkhaṃ kātābbā. Satiyāti pubbenivāsānussatiyā. Cakkhunāti dibbacakkhunā. Paññāyāti jhānapaññāya vipassanāpaññā sacchikātābbā, vipassanāpaññāya maggapaññā, maggapaññāya phalapaññā, phalapaññāya paccavekkhaṇapaññā sacchikātābbā, pattābbāti attho. Āsavānaṃ khayasaṅkhātāṃ pana arahattaṃ paccavekkhaṇavasena paccavekkhaṇapaññāya sacchikaraṇīyaṃ nāmāti.

10. Uposathasuttavaṇṇanā

190. Dasame tuṇhībhūtaṃ tuṇhībhūtanti yato yato anuviloketi, tato tato tuṇhībhūtameva. Bhikkhū āmantesīti paṭipattisampanne bhikkhū pasannehi cakkhūhi anuviloketvā uppannadhammapāmojjo thometukāmatāya āmantesi. Apalāpāti palāparahitā. Itaraṃ tasseva vevacanaṃ. Suddhāti nimmalā. Sāre patiṭṭhitāti sīlādisāre patiṭṭhitā. Alanti yuttaṃ. Yojanagaṇanānīti ekaṃ yojanaṃ yojanameva, dasapi yojanāni yojanāneva. Tato uddhaṃ “yojanagaṇanānī”ti vuccati. Idha pana yojanasatampi yojanasahassampi adhippetāṃ. Puṭosenāpīti puṭosaṃ vuccati pātheyyaṃ, pātheyyaṃ gahetvāpi upasaṅkamituṃ yuttamevāti attho. Puṭaṃsenāti pi pāṭho. Tassattho - puṭo aṃse assāti puṭaṃso, tena puṭaṃsena, aṃsena pātheyyapuṭaṃ vahantenāpīti vuttaṃ hoti.

Idāni evarūpehi evarūpehi ca guṇehi samannāgatā ettha bhikkhū atthīti dassetuṃ santi bhikkhaviṭṭhādimāha. Tattha devappattāti upapattidevanibbattaṃ dibbavīhāraṃ dibbavīhārena ca arahattaṃ pattā. Brahmappattāti niddosaṭṭhena brahmabhāvasādhakaṃ brahmavīhāraṃ brahmavīhārena ca arahattaṃ pattā. Āneñjappattāti anīñjanabhāvasādhakaṃ āneñjaṃ āneñjena ca arahattaṃ pattā. Ariyappattāti puthujjanabhāvaṃ atikkamma ariyabhāvaṃ pattā. Evaṃ kho, bhikkhave, bhikkhu devappatto hotītiādīsu evaṃ rūpāvacaracatutthajjhāne ṭhatvā cittaṃ vivaṭṭetvā arahattaṃ patto devappatto nāma hoti, catūsu brahmavīhāresu ṭhatvā cittaṃ vivaṭṭetvā arahattaṃ patto brahmappatto nāma, catūsu arūpajjhānesu ṭhatvā cittaṃ vivaṭṭetvā arahattaṃ patto āneñjappatto nāma. Idaṃ dukkhantiādīhi catūhi saccehi cattāro maggā tīṇi ca phalāni kathitāni. Tasmā imaṃ ariyadhammaṃ patto bhikkhu ariyappatto nāma hotīti.

Brāhmaṇavaggo catuttho.

5. Mahāvaggo

1. Sotānugatasuttavaṇṇanā

191. Pañcamassa paṭhame sotānugatānanti pasādasotaṃ odahitvā ñāṇasotena vavatthapitānaṃ. Cattāro ānisaṃsā pāṭikaṅkhāti cattāro guṇānisaṃsā pāṭikaṅkhitaṃ. Idaṃ pana bhagavatā atthupattivasena āradhamaṃ.

Kataraatthupattivasenāti? Bhikkhūnaṃ dhammassavanāya anupasaṅkamanaatthupattivasena. Pañcasatā kira brāhmaṇapabbajitā “sammāsambuddho liṅgavacanavibhattipadabyañjanādīhi kathento amhehi ñātameva kathessati, aññātaṃ kiṃ kathessatī”ti dhammassavanatthaṃ na gacchanti. Satthā taṃ pavattiṃ sutvā te pakkosāpetvā “kasmā evaṃ karotha, sakkaccaṃ dhammaṃ suṇātha, sakkaccaṃ dhammaṃ suṇantānañca sajjhāyantānañca ime ettakā ānisaṃsā”ti dassento imaṃ desanaṃ ārabhi.

Tattha dhammaṃ pariyāpuṇātīti suttaṃ geyyantiādikaṃ navaṅgaṃ satthusāsanabhūtaṃ tantidhammaṃ vaḷaṇjeti. Sotānugatā hontīti sotaṃ anuppattā anupaviṭṭhā honti. Manasānupekkhitāti cittaṇa olokitā. Diṭṭhiyā suppaṭividdhāti atthato ca kāraṇato ca paññāya suṭṭhu paṭividdhā paccakkhaṃ katā. Muṭṭhassati kālaṃ kurumānoti nayidaṃ buddhavadanaṃ anussaraṇasatiyā abhāvena vuttaṃ, puthujjanakālakiriyaṃ pana sandhāya vuttaṃ. Puthujjano hi muṭṭhassati kālaṃ karoti nāma. Upapajjatīti suddhasīle patiṭṭhito devaloke nibbattati. Dhammapadā plavantīti antarābhava nibbattamuṭṭhassatino, yepi pubbe sajjhāyamūlikā vācāparicitaṃ buddhavadanaṃ dhammā, te sabbe pasanne ādāse chāyā viya plavanti, pākāṭā hutvā paññāyanti. Dandho, bhikkhave, satuppādoti buddhavadanānussaraṇasatiyā uppādo dandho garu. Atha so satto khippaṃyeva visesagāmī hoti, nibbānagāmī hotīti attho.

Iddhimā cetovasippattoti iddhisampanno cittassa vasibhāvapatto khīṇāsavo. Ayaṃ vā so dhammavinayoti ettha vibhāvanattho vā-saddo. Yatthāti yasmiṃ dhammavinaye. Brahmācariyaṃ acarinti brahmācariyavāsaṃ vasiṃ. Idampi buddhavadanaṃ mayā pubbe vaḷaṇjitanti buddhavadanānussaraṇavasenetam vuttaṃ. Devaputtoti pañcālacaṇḍo viya hatthakamahābrahmā viya sanaṅkumārabrahmā viya ca eko dhammakathikadevaputto. Opapātiko opapātikaṃ saretīti paṭhamaṃ uppanno devaputto pacchā uppannaṃ saretīti. Sahapaṃsukīlikāti etena nesaṃ dīgharattaṃ kataparicayabhāvaṃ dasseti. Samāgaccheyyunti sālāya vā rukkhamaṇḍale vā sammukhībhāvaṃ gaccheyyumaṃ. Evaṃ vadeyyāti sālāya vā rukkhamaṇḍale vā paṭhamataraṃ nisinna pacchā āgataṃ evaṃ vadeyya. Sesamettha pālinayeneva veditaḍḍhaṃ.

2. Thānasuttavaṇṇanā

192. Dutiye thānānīti kāraṇāni. Thānehīti kāraṇehi. Soceyyanti sucibhāvo. Saṃvasamānoti ekato vasamāno. Na santatakārīti na satatakārī. Na santatavutti sīlesūti satataṃ sabbakālaṃ sīlajīvitam na jīvātīti attho. Saṃvohāramānoti kathento. Ekena eko voharatīti ekena saddhiṃ eko hutvā katheti. Vokkamātīti okkamati. Purimavohārā pacchimavohāranti purimakathāya pacchimakathaṃ, purimakathāya ca pacchimakathā, pacchimakathāya ca purimakathā na sametīti attho.

Ñātibyaśanenātiādīsu ñātīnaṃ byasanaṃ ñātibyaśanaṃ, ñātivināsoti attho. Dutiyaṇḍepi eseṇa nayo. Rogabyasane pana rogyeṇa ārogyavināśanato byasanaṃ rogyabyasanaṃ. Anuparivattantīti anubandhanti. Lābho cātiādīsu ekaṃ attabhāvaṃ lābho anuparivattati, ekaṃ alābhoti evaṃ nayo netabbo. Sācchāyamānoti pañhapucchanavissajjanavasena sācchāyaṃ karonto. Yathāti yenākāreṇa. Ummaggoti pañhumaggo. Abhinīhāroti pañhābhisaṅkharāvasena cittassa abhinīhāro. Samudāhāroti pañhapucchanaṃ. Santanti paccaṇīkasantatāya santaṃ katvā na kathetīti attho. Pañṇānti atappakaṃ. Atakkāvacaranti yathā takkena

nayaggāhena gahetuṃ sakkā hoti, evaṃ na kathetīti attho. Nipuṇanti saṇhaṃ. Paṇḍitavedanīyanti paṇḍitehi jānitabbakaṃ. Sesam sabbattha vuttānusāreneva veditabbaṃ.

3. Bhaddiyasuttavaṇṇanā

193. Tatiye upasaṅkamīti bhuttaṭpātarāso hutvā mālāgandhavilepanaṃ gahetvā bhagavantaṃ vandissāmīti upasaṅkami. Mā anussavenātiādīsu anussavavacanena mama kathaṃ mā gaṇhathāti iminā nayena attho veditabbo. Sārambhōti karaṇuttariyalakkhaṇo sārambho. Alobhādayo lobhādipaṭipakkhavasena veditabbā. Kusaladhammūpasampadāyāti kusalaḍḍhammaṇaṃ sampādanatthāya, paṭilābhatthāyāti vuttaṃ hoti. Ime cepi, bhaddiya, mahāsālāti purato ṭhite sālārukkhe dassento evamāha. Sesamettha heṭṭhā vuttanayattā uttānatthattā ca suviññeyyameva. Satthari pana desanaṃ vinivaṭṭente bhaddiyo sotāpanno jātoti.

4. Sāmugiyāsuttavaṇṇanā

194. Catutthe sāmugiyāti sāmuganigamavāsino. Byagghapajjāti te ālapanto evamāha. Kolanagarassa hi kolarukkhe hāretvā katattā kolanagaranti ca byagghapathe māpitattā byagghapajjanti ca dve nāmāni. Etesaṅca pubbapurisā tattha vasiṃsūti byagghapajjavāsītāya byagghapajjavāsino byagghapajjāti vuccanti. Te ālapanto evamāha. Pārisuddhipadhāniyaṅgānīti pārisuddhiatthāya padhāniyaṅgāni padahitabbavīriyassa aṅgāni, koṭṭhāsāti attho. Sīlapārisuddhipadhāniyaṅgānti sīlaparisodhanavīriyassettaṃ nāmaṃ. Tañhi sīlapārisuddhiparipūraṇatthāya padhāniyaṅgānti sīlapārisuddhipadhāniyaṅgaṃ. Sesesupi eseva nayo. Tattha tattha paññāya anuggahessāmīti tasmiṃ tasmiṃ ṭhāne vipassanāpaññāya anuggahessāmi. Yo tattha chandotiādīsu yo tasmiṃ anuggaṇhane kattukāmatāchandoti iminā nayena attho veditabbo. Satisampajaññaṃ panettha satim upaṭṭhapetvā ñāṇena paricchinditvā vīriyapaggahanatthaṃ vuttaṃ. Rajanīyesu dhammesu cittaṃ virājetīti rāgapaccayesu itthārammaṇesu yathā cittaṃ virajjati, evaṃ karoti. Vimocanīyesu dhammesu cittaṃ vimocetīti yehi ārammaṇehi cittaṃ vimocetabbaṃ, tesu yathā vimuccati, evaṃ karoti. Virājetvāti ettha maggakkhaṇe virājeti nāma, phalakkhaṇe virattaṃ nāma hoti. Duttiyapadehi eseva nayo. Sammāvimuttiṃ phusatīti hetunā nayena arahattaphalavimuttiṃ ñāṇaphassena phusatīti.

5. Vappasuttavaṇṇanā

195. Pañcame vappoti dasabalassa cūḷapitā sakyarājā. Nigaṇṭhasāvakoṭi vesāliyaṃ sihasenāpati viya nāḷandāyaṃ upāligahapati viya ca nigaṇṭhassa nāṭaputtassa upaṭṭhāko. Kāyena saṃvutoti kāyadvārassa saṃvutattā pihitattā kāyena saṃvuto nāma. Sesadvayepi eseva nayo. Avijjāvirāgāti avijjāya khayavirāgena. Vijjuppādāti maggavijjāya uppādena. Taṃ ṭhānanti taṃ kāraṇaṃ. Avipakkavipākanti aladdhvipākavāraṃ. Tatonidānanti taṃhetu tappaccayā. Dukkavedaniyā āsavā assaveyyunti dukkhavedanāya paccayabhūtā kilesā assaveyyuṃ, tassa purisassa uppajjeyyunti attho. Abhisamparāyanti duttiye attabhāve. Kāyasamārambhapaccayāti kāyakammapaccayena. Āsavāti kilesā. Vighātapariḷāhāti ettha vighātoti dukkhaṃ. Pariḷāhoti kāyikacetasiko pariḷāho. Phussa phussa byantikarotīti ñāṇavajjhaṃ kammaṃ ñāṇaphassena phusitvā phusitvā khayaṃ gameti, vipākavajjhaṃ kammaṃ vipākaphassena phusitvā phusitvā khayaṃ gameti. Nijjarāti kilesajīraṇakapaṭipadā. Sesavāresupi eseva nayo. Idha ṭhatvā ayaṃ bhikkhu khīṇāsavo kātabbo, cattāri mahābhūtāni nīharitvā catusaccavavatthānaṃ dassetvā yāva arahattaphalaṃ

kammaṭṭhānaṃ kathetabbaṃ.

Idāni pana tassa khīṇāsavassa satatavihāre dassetuṃ evaṃ sammā vimuttacittassātiādimāha. Tattha sammā vimuttacittassāti hetunā kāraṇena sammā vimuttassa. Satatavihārāti nīccavihārā nibaddhavihārā. Neva sumano hotīti iṭṭhārammaṇe rāgavasena na somanassajāto hoti. Na dummanoti anīṭṭhārammaṇe paṭighavasena na domanassajāto hoti. Upekkhako viharati sato sampajānoti satisampajañña-pariggahitāya majjhataṭṭakāralakkhaṇāya upekkhāya tesu ārammaṇesu upekkhako majjhato hutvā viharati.

Kāyapariyantikanti kāyantikaṃ kāyaparicchinnaṃ, yāva pañcadvārakāyo pavattati, tāva pavattaṃ pañcadvārikavedananti attho. Jīvitapariyantikanti jīvitantikaṃ jīvitaparicchinnaṃ, yāva jīvitaṃ pavattati, tāva pavattaṃ manodvārikavedananti attho. Tattha pañcadvārikavedanā pacchā uppajjitvā paṭhamam nirujjhati, manodvārikavedanā paṭhamam uppajjitvā pacchā nirujjhati. Sā hi paṭisandhikkhaṇe vatthurūpasmiṃyeva patiṭṭhāti. Pañcadvārikā pavatte pañcadvāravasena pavattamānā paṭhamavaye vīsativassakāle rajjanadussanamuyhanavasena adhimattā balavatī hoti, paṇṇāsavassakāle ṭhitā hoti, saṭṭhivassakālato paṭṭhāya parihāyamānā, asītinavutivassakāle mandā hoti. Tadā hi sattā “cirarattaṃ ekato nisīdimhā nipajjimhā”ti vadantepi na jānāmāti vadanti. Adhimattānapi rūpādiārammaṇāni na passāma, sugandhaduggandham vā sādusādum vā thaddhamudukaṃ vāti na jānāmāti vadanti. Iti nesaṃ pañcadvārikavedanā bhaggā hoti, manodvārikā pavattati. Sāpi anupubbena parihāyamānā maraṇasamaye hadayakoṭiṃyeva nissāya pavattati. Yāva panesā pavattati, tāva satto jīvātīti vuccati. Yadā nappavattati, tadā “mato niruddho”ti vuccati.

Svāyamattho vāpiyā dīpetabbo - yathā hi puriso pañcaudakamaggasampannaṃ vāpiṃ kareyya. Paṭhamam deve vuṭṭhe pañcahi udakamaggehi udakaṃ pavisitvā antovāpiyam āvāṇe pūreyya. Punappunaṃ deve vassante udakamagge pūretvā gāvutaḍḍhayaohanamattaṃ ottharivā udakaṃ tiṭṭheyya tato tato vissandamānaṃ. Atha niddhamanatumbe vivarivā khettesu kamme kayiramāne udakaṃ nikkhamantaṃ, sassapākakāle udakaṃ nikkhantaṃ udakaṃ parihīnaṃ, “macche gaṇhāmā”ti vattabbaṃ āpajjeyya. Tato katipāhena āvāṇesuyeva udakaṃ saṇṭhaheyya. Yāva pana taṃ āvāṇesu hoti, tāva mahāvāpiyam udakaṃ atthīti saṅkham gacchati. Yadā pana tattha chijjati, tadā “vāpiyam udakaṃ natthī”ti vuccati. Evaṃ sampadamidaṃ veditabbaṃ.

Paṭhamam deve vassante pañcahi maggehi udae pavisante āvāṇaṃ pūraṇakālo viya hi paṭhamameva paṭisandhikkhaṇe manodvārikavedanāya vatthurūpe patiṭṭhitakālo, punappunaṃ deve vassante pañcamaggānaṃ pūraṇakālo viya pavatte pañcadvārikavedanāya pavatti, gāvutaḍḍhayaohanamattaṃ ajjhottharaṇam viya paṭhamavaye vīsativassakāle rajjanādivasena tassa adhimattabalavabhāvo, yāva vāpito udakaṃ na niggacchati, tāva pūrāya vāpiyā ṭhitakālo viya pañṇāsavassakāle tassa ṭhitakālo, niddhamanatumbesu vivaṇesu kamme kayiramāne udakassa nikkhamanakālo viya saṭṭhivassakālato paṭṭhāya tassa parihāni, udae bhaṭṭhe udakamaggesu paritta-udakassa ṭhitakālo viya asītinavutikāle pañcadvārikavedanāya mandakālo, āvāṇesuyeva udakassa patiṭṭhitakālo viya hadayavatthukoṭiṃ nissāya manodvāre vedanāya pavattikālo, āvāṇesu parittepī udae satī “vāpiyam udakaṃ atthī”ti vattabbaṃ kālo viya yāva sā pavattati, tāva “satto jīvātī”ti vuccati. Yathā pana āvāṇesu udae chinne “natthi vāpiyam udaka”nti vuccati, evaṃ

manodvārikavedanāya appavattamānāya satto matoti vuccati. Imaṃ vedanaṃ sandhāya vuttaṃ - “jīvitapariyantikaṃ vedanaṃ vediyamāno”ti.

Kāyassa bhedāti kāyassa bhedena. Uddhaṃ jīvitapariyādānāti jīvitakkhayato uddhaṃ. Idhevāti paṭisandhivasena parato agantvā idheva. Sītī bhavissantīti pavattivipphandanadaratharahitāni sītāni appavattanadhammāni bhavissanti.

Thūṇaṃ paṭiccāti rukkhaṃ paṭicca. Kuddālapīṭakaṃ ādāyāti kuddālañca khaṇṭhiñca pacchiñca gahetvāti attho. Desanā pana kuddālavaseneva katā. Mūle chindeyyāti mūlamhi kuddālena chindeyya. Palikhaṇeyyāti khaṇṭhiyā samantā khaṇeyya.

Evameva khoti ettha idaṃ opammasaṃsandanaṃ - rukkho viya hi attabhāvo daṭṭhabbo, rukkhaṃ paṭicca chāyā viya kusalākusalaṃ kammaṃ, chāyaṃ appavattaṃ kātukāmo puriso viya yogāvacaro, kuddālo viya paññā, pīṭakaṃ viya samādhi, khaṇṭhi viya vipassanā, khaṇṭhiyā mūlānaṃ palikhaṇanakālo viya arahattamaggena avijjāya chedanakālo, khaṇḍākhandaṃ karaṇakālo viya khandhavasena diṭṭhakālo, phālanakālo viya āyatanavasena diṭṭhakālo, sakalīkaraṇakālo viya dhātuvasena diṭṭhakālo, vātātapena visosanakālo viya kāyikacetāsikassa vīriyassa karaṇakālo, agginā ḍahanakālo viya ñāṇena kilesānaṃ ḍahanakālo, masīkaraṇakālo viya vattamānaka-pañcakkhandhakālo, mahāvāte ophunanakālo viya nadīsote pavāhanakālo viya ca chinnaṃ mūlakānaṃ pañcannaṃ khandhānaṃ appaṭisandhikanirodho, ophunanaṃ pavāhanehi apaññattikabhāvūpagamo viya punabbhave vipākakkhandhānaṃ anuppādena apaññattikabhāvo veditabbo.

Bhagavantaṃ etadavocāti satthari desanaṃ vinivaṭṭente sotāpattiphalaṃ patvā etaṃ “seyyathāpi, bhante”tiādivacanaṃ avoca. Tattha udayatthikoti vaḍḍhiatthiko. Assapaṇiyaṃ poseyyāti pañca assapotasatāni kiṇitvā pacchā vikkiṇissāmīti poseyya. Sahassagghanaṃ assassa pañcasatamattaṃ upakaraṇaṃ gandhamālādivasena posāvanikaṃ yeveva agamāsi. Athassa te assā ekadivaseneva rogaṃ phusitvā sabbe jīvitakkhayaṃ pāpuṇeyyunti iminā adhippāyena evamāha. Udayaṇceva nādhigaccheyyāti vaḍḍhiñca gehato nīharitvā dinnamūlañca kiñci na labheyya. Payirupāsinti catūhi paccayehi upaṭṭhahim. Svāhaṃ udayaṇceva nādhigacchinti so ahaṃ neva udayaṃ na gehato dinnadhaṇaṃ adhigacchim, paṇiyaassajagganako nāma jātasmīti dasseti. Sesamettha uttānamevāti.

6. Sāḷhasuttavaṇṇanā

196. Chaṭṭhe dvayenāti dvīhi koṭṭhāsehi. Oghassa nittharaṇanti caturghanittharaṇaṃ. Tapojigucchāhetūti dukkarakārikasaṅkhātēna tapena pāpajigucchanaṃ hetu. Aññataraṃ sāmāññaṅganti ekaṃ samaṇadhammakotṭhāsaṃ. Aparisuddhakāyasamācārātiādīsu purimehi tīhi padehi kāyikavācasikacetāsikasīlānaṃ aparisuddhaṃ dassetvā pacchimena padena aparisuddhājīvaṃ dasseti. Ñāṇadassanāyāti maggañāṇasaṅkhātāya dassanāya. Anuttarāya sambodhāyāti arahattāya, arahattañāṇaphassena phusituṃ abhabbāti vuttaṃ hoti. Sālalatṭhinti sālārukkhaṃ. Navanti taruṇaṃ. Akukkucakajātanti “bhavēyya nu kho, na bhavēyyā”ti ajanetabbakukkucāṃ. Lekhaṇiyā likheyyāti avalekhanamattakena avalikheyya. Dhoveyyāti ghaṃseyya. Anto avisuddhāti abbhantare asuddhā apanītasārā.

Evameva khoti ettha idaṃ opammasaṃsandanaṃ - sālalaṭṭhi viya hi attabhāvo daṭṭhabbo, nadīsotaṃ viya saṃsārasotaṃ, pāraṃ gantukāmapuriso viya dvāsaṭṭhi diṭṭhiyo gahetvā ṭhitapuriso, sālalaṭṭhiyā bahiddhā suparikammakatakālo viya bahiddhā tapacaraṇaṃ gāḷhaṃ katvā gahitakālo, anto asuddhakālo viya abbhantare sīlānaṃ aparisuddhakālo, sālalaṭṭhiyā saṃsīditvā adhogamanaṃ viya diṭṭhigatikassa saṃsārasote saṃsīdanaṃ veditabbaṃ.

Phiyārittaṃ bandheyyāti phiyañca arittañca yojeyya. Evamevāti etthāpi idaṃ opammasaṃsandanaṃ - sālalaṭṭhi viya attabhāvo, nadīsotaṃ viya saṃsārasotaṃ, pāraṃ gantukāmapuriso viya yogāvacaro, bahiddhā suparikammakatakālo viya chasu dvāresu saṃvarassa paccupaṭṭhitakālo, anto suvisodhitabhāvo viya abbhantare parisuddhasīlabhāvo, phiyārittabandhanaṃ viya kāyikacetasikavīriyakaraṇaṃ, sotthinā pārimatīragamanaṃ viya anupubbena sīlaṃ pūretvā samādhim pūretvā paññaṃ pūretvā nibbānagamanaṃ daṭṭhabbaṃ.

Kaṇḍacitrakānīti saralaṭṭhisararajjusarapāsādasarasāṇisarapokkharāṇisarapadumānīti anekāni kaṇḍehi kattabbacitrāni. Atha kho so tīhi ṭhānehīti so evaṃ bahūni kaṇḍacitrakāni jānantopi na rājāraho hoti, tīhiyeva pana ṭhānehi hotīti attho. Sammāsamādhi hotīti maggasaṃmādhinā ca phalasaṃmādhinā ca samāhito hotīti ayamettha attho. Sammādiṭṭhīti maggasaṃmādiṭṭhiyā samannāgato. Idaṃ dukkhantiādīhi catūhi saccehi cattāro maggā tīhi ca phalāni kathitāni. Ayaṃ pana maggeneva avirādhitaṃ vijjhati nāmāti veditabbo. Sammāvimuttīti arahattaphalavimuttiyā samannāgato. Avijjākkhandhaṃ padāletīti arahattamaggena padāleti nāmāti vuccati. Iminā hi heṭṭhā arahattamaggena avijjākkhandho padālito, idha pana padālitaṃ upādāya padāletīti vattum vaṭṭatīti.

7. Mallikādevīsuttavaṇṇanā

197. Sattame mallikā devīti pasenadirañño devī. Yena midhekacco mātugāmoti yena idhekaccā itthī. Dubbaṇṇāti bībhacchavaṇṇā. Durūpāti dussaṇṭhitā. Supāpikāti suṭṭhu pāpikā suṭṭhu lāmikā. Dassanāyāti passitum. Daliddāti dhanadaliddā. Appassakāti sakena dhanena rahitā. Appabhogāti upabhogaparibhogabhaṇḍakarahitā. Appesakkhāti appaparivārā. Aḍḍhāti issarā. Mahaddhanāti vaḷaṇṇanakadhanena mahaddhanā. Mahābhogāti upabhogaparibhogabhaṇḍabhogena mahābhogā. Mahesakkhāti mahāparivārā. Abhirūpāti uttamarūpā. Dassanīyāti dassanayuttā. Pāsādikāti dassanena pāsādikā. Vaṇṇapokkharatāyāti vaṇṇena ceva sarīrasaṇṭhānena ca.

Abhisajjati lagati. Byāpajjati pakatiṃ pajahati. Patitthīyati kodhavasena thinabhāvaṃ thaddhabhāvaṃ āpajjati. Na dātā hotīti na dāyikā hoti. Seyyāvasathapadīpeyyanti ettha seyyāti mañcapallaṅkādisayanaṃ. Āvasathoti āvasathāgāraṃ. Padīpeyyaṃ vuccati vaṭṭitelādipadīpupakaraṇaṃ. Issāmanikāti issāya sampayuttacittā. Iminā nayena sabbattha attho veditabbo. Kodhanā ahosinti kodhamanā ahosiṃ. Anissāmanikā ahosinti issāvirahitacittā ahosiṃ. Sesamettha uttānatthamevāti.

8. Attantapasuttavaṇṇanā

198. Atṭhame attantapādīsu attānaṃ tapati dukkhāpetīti attantapo. Attano paritāpanānuyogaṃ attaparitāpanānuyogaṃ. Paraṃ tapatīti parantapo. Paresaṃ paritāpanānuyogaṃ paraparitāpanānuyogaṃ. Diṭṭheva dhammeti imasmiṃyeva

attabhāve. Nicchātoti chātaṃ vuccati taṇhā, sā assa natthīti nicchāto.
Sabbakilesānaṃ nibbutattā nibbuto. Anto tāpanakilesānaṃ abhāvā sītaḷo jātoti
sītībhūto. Jhānamaggaphalanibbānasukhāni paṭisaṃvedetīti sukhappaṭisaṃvedī.
Brahmabhūtena attanāti seṭṭhabhūtena attanā.

Acelakotiādīni vuttatthāneva. Orabbhikādīsu urabbhā vuccanti eḷakā, urabbhe hanatīti
orabbhiko. Sūkarikādīsūpi eseṇa nayo. Luddoti dāruṇo kakkhaḷo. Macchaghātakoti
macchabandho kevaṭṭo. Bandhanāgārikoti bandhanāgāragopako. Kurūrakammantāti
dāruṇakammantā.

Muddhāvasittoti khattiyābhisekena muddhani abhisitto. Puratthimena nagarassāti
nagarato puratthimāya disāya. Santhāgāranti yaññasālaṃ. Kharājinaṃ nivāsetvāti
sakhuraṃ ajinacammaṃ nivāsetvā. Sappitelenāti sappinā ceva telena ca. Thapetvā hi
sappiṃ avaseso yo koci sneho telanti vuccati. Kaṇḍuvamānoti nakhānaṃ chinnattā
kaṇḍuvitabbakāle tena kaṇḍuvamāno. Anantarahitāyāti asanthatāya.
Sarūpavacchāyāti sadisavacchāya. Sace gāvī setā hoti, vacchopi setakova. Sace
kapilā vā rattā vā, vacchakopi tādisovāti evaṃ sarūpavacchāya. So evamāhāti so rājā
evaṃ vadeti. Vacchatarāti taruṇavacchakabhāvaṃ atikkantā balavavacchā.
Vacchatarīsūpi eseṇa nayo. Barihisatthāyāti parikkhepakaraṇatthāya ceva
yaññabhūmiyaṃ attharaṇatthāya ca.

Catutthapuggalaṃ buddhuppādato paṭṭhāya dassetuṃ idha, bhikkhave,
tathāgatotiādīmāha. Tattha tathāgatotiādīni vuttatthāneva. Taṃ dhammanti taṃ
vuttappakārasampadaṃ dhammaṃ. Suṇāti, gahapati, vāti kasmā paṭhamam
gahapatiṃ niddisati? Nihatamānattā ussannattā ca. Yebhuyyena hi khattiyakulato
pabbajitā jātiṃ nissāya mānaṃ karonti. Brāhmaṇakulā pabbajitā mante nissāya
mānaṃ karonti, hīnajaccakulā pabbajitā attano vijātitāya patiṭṭhātuṃ na sakkonti.
Gahapatidārakā pana kacchehi sedaṃ muñcantehi piṭṭhiyā loṇaṃ pupphamānāya
bhūmiṃ kasitvā tādisassa mānassa abhāvato nihatamānadappā honti. Te pabbajitvā
mānaṃ vā dappaṃ vā akatvā yathābalaṃ buddhavacanaṃ uggahetvā vipassanāya
kammaṃ karontā sakkonti arahatte patiṭṭhātuṃ. Itarehi ca kulehi nikkhamitvā
pabbajitā na bahukā, gahapatikāva bahukā. Iti nihatamānattā ussannattā ca
paṭhamam gahapatiṃ niddisatīti.

Aññatarasmiṃ vāti itaresaṃ vā kulānaṃ aññatarasmiṃ. Paccājātoti patijāto.
Tathāgate saddhaṃ paṭilabhatīti parisuddhaṃ dhammaṃ sutvā dhammasāmiṃhi
tathāgate “sammāsambuddho vata bhagavā”ti saddhaṃ paṭilabhati. Iti
paṭisañcikkhatīti evaṃ paccavekkhati. Sambādho gharāvāsoti sacepi saṭṭhihatthe
ghare yojanasatantarepi vā dve jāyampatikā vasanti, tathāpi nesaṃ
sakiñcanasapalibodhatthēna gharāvāso sambādhova. Rajāpathoti rāgarajādīnaṃ
utthānaṭṭhānanti mahāaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. Āgamanapathotipi vaṭṭati.
Alagganaṭṭhena abbhokāso viyāti abbhokāso. Pabbajito hi
kūṭāgāraratanapāsādadevavimānādīsu pihitadvāravātapānesu paṭicchannesu
vasantopi neva laggati na sajjati na bajjhati. Tena vuttaṃ - “abbhokāso pabbajjā”ti.
Apica sambādho gharāvāso kusalakiriyāya yathāsukhaṃ okāsābhāvato, rajāpatho
asaṃvutasañkāraṭṭhānaṃ viya rajānaṃ, kilesarajānaṃ sannipātaṭṭhānato.
Abbhokāso pabbajjā kusalakiriyāya yathāsukhaṃ okāsasabbhāvato.

Nayidaṃ sukaraṃ...pe... pabbajeyyanti ettha ayaṃ saṅkhepakathā - yadetam sikkhattayabrahmacariyaṃ ekampi divasaṃ akhaṇḍaṃ katvā carimakacittaṃ pāpetabbatāya ekantaparipuṇṇaṃ, ekadivasampi ca kilesamalena amalinaṃ katvā carimakacittaṃ pāpetabbatāya ekantaparisuddhaṃ, saṅkhalikkhitaṃ likhitasāṅkhasadisāṃ dhotasāṅkhasappaṭibhāgaṃ caritabbaṃ. Idaṃ na sukaraṃ agāraṃ ajjhāvasatā agāramajjhe vasantena ekantaparipuṇṇaṃ...pe... caritum. Yaṃnūnāhaṃ kese ca massuñca ohāretvā kasāyarasapītātāya kāsāyāni brahmacariyaṃ carantānaṃ anucchavikāni vatthāni acchādetvā paridahitvā agārasmā nikkhamitvā anagāriyaṃ pabbajeyyanti. Ettha ca yasmā agārassa hitaṃ kasivaññādikammaṃ agāriyanti vuccati, tañca pabbajjāya natthi, tasmā pabbajjā anagāriyāti ñātābba, taṃ anagāriyaṃ. Pabbajeyyanti paṭipajjeyyaṃ.

Appaṃ vāti saḥassato heṭṭhā bhogakkhandho appo nāma hoti, saḥassato paṭṭhāya mahā. Ābandhanaṭṭhena ñātiyeva ñātiparivaṭṭo. So vīsatiyā heṭṭhā appo nāma hoti, vīsatiyā paṭṭhāya mahā. Bhikkhūnaṃ sikkhāsājīvasamāpannoti yā bhikkhūnaṃ adhisīlasāṅkhātā sikkhā, tañca, yattha cete saha jīvanti, ekajīvikā sabhāgavuttino honti, taṃ bhagavatā paññattasikkhāpadasaṅkhātāṃ sājīvañca tattha sikkhanabhāvena samāpannoti bhikkhūnaṃ sikkhāsājīvasamāpanno. Samāpannoti sikkhaṃ paripūrento sājīvañca avitikkamanto hutvā tadubhayaṃ upagatoti attho.

Pāṇātipātaṃ pahāyātiādīni vuttatthāneva. Imesaṃ bhedaṃyāti yesaṃ itoti vuttānaṃ santike suttaṃ, tesāṃ bhedaṃyā. Bhinnānaṃ vā sandhātāti dvinnaṃ mittānaṃ vā samānupajjhāyakādīnaṃ vā kenacideva kāraṇena bhinnānaṃ ekamekaṃ upasaṅkamitvā “tumhākaṃ īdise kule jātānaṃ evaṃ bahussutānaṃ idaṃ na yutta”ntiādīni vatvā sandhānaṃ kattā. Anuppadātāti sandhānānuppadātā, dve jane samagge disvā “tumhākaṃ evarūpe kule jātānaṃ evarūpehi guṇehi samannāgatānaṃ anucchavikameva”ntiādīni vatvā daḷhikammaṃ kattāti attho. Samaggo ārāmo assāti samaggārāmo. Yattha samaggā natthi, tattha vasitumpi na icchatīti attho. Samaggarāmotipi pāḷi, ayameva attho. Samaggaratoti samaggesu rato, te pahāya aññattha gantuṃ na icchatīti attho. Samagge disvāpi sutvāpi nandatīti samagganandī. Samaggakaraṇiṃ vācaṃ bhāsītāti yā vācā satte samaggeyeva karoti, taṃ sāmaggiguṇaparidīpikameva vācaṃ bhāsati, na itaranti.

Nelāti elāṃ vuccati doso, nāssā elanti nelā, niddosāti attho “nelaṅgo setapacchādo”ti ettha vuttanelaṃ viya. Kaṇṇasukhāti byañjanamadhuratāya kaṇṇānaṃ sukhā, sūcivijjhaṇaṃ viya kaṇṇasūlaṃ na janeti. Atthamadhuratāya sakalasāre kopāṃ ajanetvā pemaṃ janetīti pemañiyā. Hadayaṃ gacchati appaṭihaññamānā sukhena cittaṃ pavisatīti hadayaṅgamā. Guṇaparipuṇṇatāya pure bhavāti porī. Pure saṃvaḍḍhanārī viya sukumārātīpi porī. Purassa esātīpi porī, nagaravāsīnaṃ kathāti attho. Nagaravāsino hi yuttakathā honti, pitimattaṃ pitāti, bhātimattaṃ bhātāti vadanti. Evarūpī kathā bahunō janassa kantā hotīti bahujanakantā. Kantabhāveneva bahujanassa manāpā cittavaḍḍhikarāti bahujanamanāpā.

Kāle vadatīti kālavādī, vattabbayuttakālaṃ sallakkhetvā vadatīti attho. Bhūtaṃ tacchaṃ sabhāvameva vadatīti bhūtavādī.

Diṭṭhadhammikasamparāyikaatthasannissitameva katvā vadatīti atthavādī.

Navalokuttaradhammasannissitaṃ katvā vadatīti dhammavādī.

Samvaravinayapahānavinayasannissitaṃ katvā vadatīti vinayavādī. Nidhānaṃ vuccati ṭhapanokāso, nidhānamassā atthīti nidhānavatī. Hadaye nidhetabbayuttakaṃ vācaṃ bhāsītāti attho. Kālenāti evarūpiṃ bhāsamānopi ca “ahaṃ nidhānavatīṃ

vācam bhāsisāmī”ti na akālena bhāsati, yuttakālam pana avekkhitvāva bhāsatīti attho. Sāpadesanti saupamaṃ, sakāraṇanti attho. Pariyantavatinti paricchedaṃ dassetvā, yathāssā paricchedo paññāyati, evaṃ bhāsatīti attho. Atthasaṃhitanti anekehipi nayehi vibhajantena pariyādātuṃ asakkuṇeyyatāya atthasampannaṃ bhāsati. Yaṃ vā so atthavādī atthaṃ vadati, tena atthena saṃhitattā atthasaṃhitam vācam bhāsati, na aññaṃ nikkhipitvā aññaṃ bhāsatīti vuttaṃ hoti.

Bijagāmahūtagāmasamārambhāti mūlabijaṃ khandhabijaṃ phalubijaṃ aggabijaṃ bijabijanti pañcavidhassa bijagāmassa ceva yassa kassaci nīlatiṇarukkhādikassa bhūtagāmassa ca samārambhā, chedanabhedanapacanādibhāvena vikopanā paṭiviratoti attho.

Ekabhāttikoti pātarāsabhāttam sāyamāsabhāttanti dve bhāttāni. Tesu pātarāsabhāttam antomajjhanhikena paricchinnam, itaram majjhanhikato uddham antoaruṇena. Tasmā antomajjhanhike dasakkhattuṃ bhuñjamānopi ekabhāttikova hoti. Taṃ sandhāya vuttaṃ “ekabhāttiko”ti. Rattiyā bhojanaṃ ratti, tato uparatoti rattūparato. Atikkante majjhanhike yāva sūriyatthaṅgamanā bhojanaṃ vikālabhojanaṃ nāma, tato viratattā virato vikālabhojanā.

Jātarūpanti suvaṇṇam. Rajatanti kahāpaṇo lohamāsako jatumāsako dārumāsakoti ye vohāram gacchanti. Tassa ubhayassāpi paṭiggahaṇā paṭivirato, neva taṃ uggaṇhāti, na uggaṇhāpeti, na upanikkhattaṃ sādīyatīti attho.

Āmakadhaññaṇapaṭiggahaṇāti sālivihiyavagodhūmakaṅguvarakakudrūsakasaṅkhātassa sattavidhassapi āmakadhaññaṇassa paṭiggahaṇā. Na kevalañca etesaṃ paṭiggahaṇameva, āmasanampi bhikkhūnaṃ na vaṭṭatiyeva. Āmakamaṃsapaṭiggahaṇāti ettha aññaṭra odissa anuññātā āmakamaṃsamacchānaṃ paṭiggahaṇameva bhikkhūnaṃ na vaṭṭati, no āmasananti.

Itthikumārikapaṭiggahaṇāti ettha itthīti purisantaragatā, itarā kumārikā nāma, tāsam paṭiggahaṇampi āmasanampi akappiyameva. Dāsīdāsapaṭiggahaṇāti ettha dāsīdāsavaseneva tesam paṭiggahaṇam na vaṭṭati, “kappiyakārakaṃ dammi, āramikaṃ dammī”ti evaṃ vutte pana vaṭṭati. Ajeḷakādīsipi khattavattupariyosānesu kappiyākappiyanayo vinayavasena upaparikkhitabbo. Tattha khettaṃ nāma yasmiṃ pubbaṇṇam ruhati. Vatthu nāma yasmiṃ aparāṇṇam ruhati. Yattha vā ubhayampi ruhati, taṃ khettaṃ. Tadattāya akatabhūmibhāgo vatthu. Khattavattusīsenā cettha vāpi-taḷākādīnipi saṅgahitāneva.

Dūteyyaṃ vuccati dūtakammaṃ gihīnaṃ paṇṇam vā sāsanaṃ vā gahetvā tattha tattha gamanaṃ. Pahiṇagamaṇam vuccati gharā gharaṃ pesitassa khuddakagamaṇam. Anuyogo nāma tadubhayakaraṇam. Tasmā duteyyapahiṇagamaṇānaṃ anuyogoti evamettha attho veditabbo. Kayavikkayāti kayā ca vikkayā ca. Tulākūṭādīsū kūṭanti vañcanaṃ. Tattha tulākūṭam tāva rūpakūṭam, aṅgakūṭam, gahaṇakūṭam, paṭicchannakūṭanti catubbidham hoti. Tattha rūpakūṭam nāma dve tulā samarūpā katvā gaṇhanto mahatīyā gaṇhāti, dadanto khuddikāya deti. Aṅgakūṭam nāma gaṇhanto pacchābhāge hatthena tulaṃ akkamati, dadanto pubbabhāge. Gahaṇakūṭam nāma gaṇhanto mūle rajjuṃ gaṇhāti, dadanto agge. Paṭicchannakūṭam nāma tulaṃ susiraṃ katvā anto ayacuṇṇam pakkhipitvā gaṇhanto taṃ pacchābhāge karoti, dadanto aggabhāge.

Kaṃso vuccati suvaṇṇapāti, tāya vañcanaṃ kaṃsakūṭaṃ. Kathaṃ? Ekaṃ suvaṇṇapātiṃ katvā aññā dve tisso lohapaṭiyo suvaṇṇavaṇṇā karoti. Tato janapadaṃ gantvā kiñcideva aḍḍhakulaṃ pavisitvā “suvaṇṇabhājanāni kiṇathā”ti vatvā agghe pucchite samagghataṃ dātukāmā honti. Tato tehi “kathaṃ imesaṃ suvaṇṇabhāvo jānitabbo”ti vutte “vīmaṃsitvā gaṇhathā”ti suvaṇṇapātiṃ pāsāṇe ghaṃsitvā sabbapaṭiyo datvā gacchati.

Mānakūṭaṃ nāma hadayaabheda-sikhābheda-rajjubhedavasena tividhaṃ hoti. Tattha hadayaabhedo sappitelādiminanaḥkāle labbhati. Tāni hi gaṇhanto heṭṭhāchiddena mānena “saṇikaṃ āsiñcā”ti vatvā attano bhājane bahuṃ paggharāpetvā gaṇhāti, dadanto chiddaṃ pidhāya sīghaṃ pūretvā deti. Sikhābhedo tilataṇḍulādiminanaḥkāle labbhati. Tāni hi gaṇhanto saṇikaṃ sikhāṃ ussāpetvā gaṇhāti, dadanto vegena pūretvā sikhāṃ chindanto deti. Rajjubhedo khettaṃvatthuminanaḥkāle labbhati. Lañjaṃ alabhantā hi khettaṃ amahantampi mahantaṃ katvā minanti.

Ukkoṭanādīsu ukkoṭananti sāmike assāmike kātuṃ lañjaggahaṇaṃ. Vañcananti tehi tehi upāyehi paresaṃ vañcanaṃ. Tatridamekaṃ vatthu - eko kira luddako migañca migapotakañca gahetvā āgacchati. Tameko dhutto “kiṃ bho migo agghati, kiṃ migapotako”ti āha. “Migo dve kahāpaṇe, migapotako eka”nti ca vutte ekaṃ kahāpaṇaṃ datvā migapotakaṃ gahetvā thokaṃ gantvā nivatto “na me bho migapotakenattho, migamaṃ me dehi”ti āha. Tena hi dve kahāpaṇe dehīti. So āha - “nanu te bho mayā paṭhamaṃ eko kahāpaṇo dinno”ti? Āma dinnoti. Imampi migapotakaṃ gaṇha, evaṃ so ca kahāpaṇo ayañca kahāpaṇagghanaḥko migapotako”ti dve kahāpaṇā bhavissantīti. So “kāraṇaṃ vadatī”ti sallakkhetvā migapotakaṃ gahetvā migamaṃ adāsīti. Nikatīti yogavasena vā māyāvasena vā apāmaṅgaṃ pāmaṅganti, amaṇiṃ maṇinti, asuvaṇṇaṃ suvaṇṇanti katvā patirūpakeṇa vañcanaṃ. Sāciyogoti kuṭilayogo. Etesaṃyeva ukkoṭanādīnametaṃ nāmaṃ. Tasmā ukkoṭanasāciyogo vañcanasāciyogo nikatisāciyogoti evamettha attho daṭṭhabbo. Keci aññaṃ dassetvā aññaṃ parivattanaṃ sāciyogoti vadanti, taṃ pana vañcaneneva saṅgahitaṃ.

Chedanādīsu chedananti hatthacchedanādi. Vadhoti māraṇaṃ. Bandhoti rajjubandhanādīhi bandhanaṃ. Viparāmosoti himaviparāmoso, gumbaviparāmosoti duvidho. Yaṃ himapātasamaye himena paṭicchannā hutvā maggappaṭipannaṃ janaṃ musanti, ayaṃ himaviparāmoso. Yaṃ gumbādīhi paṭicchannā musanti, ayaṃ gumbaviparāmoso. Ālopo vuccati gāmanigamādīnaṃ vilopakaraṇaṃ. Sahasākāroti sāhasikakiriyā, geḥaṃ pavisitvā manussānaṃ ure satthaṃ ṭhapetvā icchitabhaṇḍaggahaṇaṃ. Evametasmā chedana...pe... sahasākārā paṭivirato hoti.

So santuṭṭho hotīti svāyaṃ bhikkhu heṭṭhā vuttena catūsu paccayesu dvādasavidhena itarītarapaccayasantosena samannāgato hoti. Iminā pana dvādasavidhena itarītarapaccayasantosena samannāgatassa bhikkhuno aṭṭha parikkhārā vaṭṭanti - tīṇi cīvarāni, patto, dantakaṭṭhacchedanavāsi, ekā sūci, kāyabandhanaṃ parissāvananti. Vuttampi cetamaṃ -

“Ticīvarañca patto ca, vāsi sūci ca bandhanaṃ;
Parissāvanena aṭṭhete, yuttayogassa bhikkhuno”ti.

Te sabbe kāyaparihārikāpi honti, kucchiparihārikāpi. Kathaṃ? Ticīvaram tava nivāsetvā pārupitvā ca vicaraṇakāle kāyaṃ pariharati posetīti kāyaparihārikaṃ hoti. Cīvarakaṇṇena udakaṃ parissāvetvā pivanakāle, khāditabbaphalāphalaṃ gahaṇakāle ca kucchiṃ pariharati posetīti kucchiparihārikaṃ hoti. Pattopi tena udakaṃ uddharitvā nhānakāle kuṭiparibhaṇḍakaraṇakāle ca kāyaparihāriko hoti, āhāraṃ gahetvā bhuñjanakāle kucchiparihāriko. Vāsi pi taya dantakaṭṭhacchedanakāle mañcapīṭhānaṃ aṅgapādacīvarakuṭidaṇḍakasajjanakāle ca kāyaparihārikā hoti, ucchucchedananāḷikerāditacchanakāle kucchiparihārikā. Sūci pi cīvarasibbanakāle kāyaparihārikā hoti, pūvaṃ vā phalaṃ vā vijjhितvā khādanakāle kucchiparihārikā. Kāyabandhanaṃ bandhitvā vicaraṇakāle kāyaparihārikaṃ, ucchuādīni bandhitvā gahaṇakāle kucchiparihārikaṃ. Parissāvanaṃ tena udakaṃ parissāvetvā nhānakāle senāsanaparibhaṇḍakaraṇakāle ca kāyaparihārikaṃ, pāṇiyapānakaparissāvanakāle teneva tilaṇḍulaputhukādīni gahetvā khādanakāle ca kucchiparihārikaṃ. Ayaṃ tava aṭṭhaparikkhārikassa parikkhāramattā.

Navaparikkhārikassa pana seyyaṃ pavisantassa tatratṭhakapaccattharaṇaṃ vā kuñcikā vā vaṭṭati. Dasaparikkhārikassa nisīdanaṃ vā cammakhaṇḍaṃ vā vaṭṭati. Ekādasaparikkhārikassa kattarayaṭṭhi vā telanāḷikā vā vaṭṭati. Dvādasaparikkhārikassa chattaṃ vā upāhanaṃ vā vaṭṭati. Etesu ca aṭṭhaparikkhārikova santuṭṭho, itare asantuṭṭhā mahicchā mahābhārāti na vattabbā. Etepi appicchāva santuṭṭhāva subharāva sallahukavuttinova. Bhagavā pana na imaṃ suttaṃ tesāṃ vasena kathesi, aṭṭhaparikkhārikassa vasena kathesi. So hi khuddakavāsiṇca sūciṇca parissāvane pakkhipitvā pattassa anto ṭhapetvā pattaṃ aṃsakūṭe laggetvā ticīvaram kāyappaṭibaddhaṃ katvā yenicchakaṃ sukhaṃ pakkamati, paṭinivattitvā gahetabbāṃ nāmassa na hoti. Iti imassa bhikkhuno sallahukavuttitaṃ dassento bhagavā santuṭṭho hoti kāyaparihārikena cīvarenātiādīmāha.

Tattha kāyaparihārikenāti kāyapariharaṇamattakena. Kucchiparihārikenāti kucchipariharaṇamattakena. Samādayeva pakkamatīti taṃ aṭṭhaparikkhāramattakaṃ sabbaṃ gahetvāva kāyappaṭibaddhaṃ katvāva gacchati, “mama vihāro pariveṇaṃ upaṭṭhāko”tissa saṅgo vā bandho vā na hoti. So jiyā mutto saro viya, yūthā apakkanto mattahatthī viya icchiticchitaṃ senāsanaṃ, vanasaṇḍaṃ, rukkhamaṇḍalaṃ, navaṃ pabbhāraṃ paribhuñjanto eko tiṭṭhati, eko nisīdati, sabbiriyāpathesu eko adutiyo.

“Cātuddiso appaṭigho ca hoti,
Santussamāno itarītarena;
Parissayānaṃ sahita achambhī,
Eko care khaggavisāṇakappo”ti. -

Evam vaṇṇitaṃ khaggavisāṇakappataṃ āpajjati.

Idāni tamatthaṃ upamāya sādheṇa seyyathāpītiādīmāha. Tattha pakkhī sakuṇoti pakkhayutto sakuṇo. Dehīti uppatati. Ayaṃ panettha saṅkhepattho - sakuṇā nāma “asukasmiṃ padese rukkho paripakkaphalo”ti ṇatvā nānādisāhi āgantvā nakhapakkhatuṇḍādīhi tassa phalāni vijjhantā vidhūnantā khādanti, “idaṃ ajjatanāya, idaṃ svātanāya bhavissatī”ti nesāṃ na hoti. Phale pana khīṇe neva rukkhassa ārakkhaṃ ṭhapenti, na tattha pakkhaṃ vā pattaṃ vā nakhaṃ vā tuṇḍaṃ vā ṭhapenti, atha kho tasmiṃ rukkhe anapekkhā hutvā yo yaṃ disābhāgaṃ icchati,

so tena sapattabhārova uppatitvā gacchati. Evameva ayaṃ bhikkhu nissaṅgo nirapekkhoyeva pakkamati, samādāyeva pakkamati. Ariyenāti niddosena. Ajjhantanti sake attabhāve. Anavajjasukhanti niddosasukhaṃ.

So cakkhunā rūpaṃ disvāti so iminā ariyena sīlakkhandhena samannāgato bhikkhu cakkhuvīññāṇena rūpaṃ passitvāti attho. Sesapadesupi yaṃ vattabbaṃ siyā, taṃ sabbam visuddhimagge vuttaṃ. Abyāsekasukhanti kilesehi anāsittasukhaṃ, avikiṇṇasukhantipi vuttaṃ. Indriyaṣaṃvarasukhaṃ hi diṭṭhādīsu diṭṭhamattādivasena pavattatāya avikiṇṇaṃ hoti.

So abhikkante paṭikkanteti so manacchaṭṭhānaṃ indriyānaṃ saṃvarena samannāgato bhikkhu imesu abhikkantapaṭikkantādīsu sattaṣu ṭhānesu satisampajaññavasena sampajānakārī hoti. Tattha abhikkantanti purato gamanaṃ. Paṭikkantanti pacchāgamaṃ.

Sampajānakārī hotīti sātthakasampajaññaṃ, sappāyasampajaññaṃ, gocarasampajaññaṃ, asammohasampajaññanti imesaṃ catunnaṃ satisampayuttānaṃ sampajaññaṃ vasena satipaṭṭhapetvā ñāṇena paricchinditvāyeva tāni abhikkantapaṭikkantāni karoti. Sesapadesupi eseva nayo. Ayamettha saṅkhepo, vitthāro pana icchantena dīghanikāye sāmāññaphalavaṇṇanāto vā majjhimanikāye satipaṭṭhānavāṇṇanāto vā gahetabbo.

So iminā cātiādinā kiṃ dasseti? Araññavāsassa paccayasampattiṃ dasseti. Yassa hi ime cattāro paccayā natthi, tassa araññavāso na ijjhati, tiracchānagatehi vā vanacarakehi vā saddhiṃ vatthabbataṃ āpajjati. Araññe adhivatthā devatā “kiṃ evarūpassa pāpabhikkhuno araññavāsenā”ti bheravasaddaṃ sāventi, hatthehi sīsaṃ paharitvā palāyanākāraṃ karonti. “Asuko bhikkhu araññaṃ pavisitvā idaṅcīdaṅca pāpakammamakāsī”ti ayaso pattharati. Yassa panete cattāro paccayā atthi, tassa araññavāso ijjhati. So hi attano sīlaṃ paccavekkhanto kiṅci kāḷakaṃ vā tilakaṃ vā apassanto pītiṃ uppādetvā taṃ khayato vayato sammasanto ariyabhūmiṃ okkamati. Araññe adhivatthā devatā attamanā vaṇṇaṃ bhāsanti. Itissa udake pakkhittatelabindu viya yaso vitthāriko hoti.

Tattha vivittanti suññaṃ, appasaddaṃ, appanigghosanti attho. Etadeva hi sandhāya vibhaṅge “vivittanti santike cepi senāsaṇaṃ hoti, taṅca anākiṇṇaṃ gahaṭṭhehi pabbajitehi, tena taṃ vivitta”nti vuttaṃ. Seti ceva āsati ca etthāti senāsaṇaṃ. Mañcapīṭṭhānametaṃ adhivacanaṃ. Tenāha - “senāsananti mañcopi senāsaṇaṃ, pīṭṭhampi, bhisipi, bimbohanampi, vihāropi, aḍḍhayogopi, pāsādopi, hammiyampi, guhāpi, aṭṭopi, māḷopi, leṇampi, veḷugumbopi, rukkhamaḷampi, maṇḍapopi senāsaṇaṃ, yattha vā pana bhikkhū paṭikkamanti, sabbametaṃ senāsaṇa”nti. Apica vihāro, aḍḍhayogo, pāsādo, hammiyaṃ, guhāti idaṃ vihārasenāsaṇaṃ nāma. Mañco, pīṭṭhaṃ, bhisī, bimbohananti idaṃ mañcapīṭṭhasenāsaṇaṃ nāma. Cimilikā, cammakhaṇḍo, tiṇasanthāro, paṇṇasanthāroti idaṃ santhataṣenāsaṇaṃ nāma. Yattha vā pana bhikkhū paṭikkamantīti etaṃ okāsasenāsaṇaṃ nāmāti evaṃ catubbidhaṃ senāsaṇaṃ hoti. Taṃ sabbampi senāsaṇaggahaṇena gahitameva.

Imassa pana sakuṇasadisassa cātuddisassa bhikkhuno anucchavikaṃ dassento araññaṃ rukkhamaḷantiādimāha. Tattha araññanti “nikkhamitvā bahi indakhilā sabbametaṃ arañña”nti “idaṃ bhikkhunīnaṃ vasena āgataṃ araññaṃ. “Āraññaṃ nāma senāsaṇaṃ pañcadhanusatikaṃ pacchima”nti idaṃ pana imassa bhikkhuno anurūpaṃ. Tassa lakkaṇaṃ visuddhimagge dhutaṅganiddese vuttaṃ.

Rukkhamūlanti yaṃkiñci sītaccāyaṃ vivittaṃ rukkhamūlaṃ. Pabbatanti selaṃ. Tattha hi udakasonḍisu udakakiccaṃ katvā sītāya rukkhaṃcchāyāya nisinnassa nānādisāsu khāyamānāsu sītena vātena bījīyamānassa cittaṃ ekaggaṃ hoti. Kandaranti kaṃ vuccati udakaṃ, tena dāritaṃ udakabhinnaṃ pabbatapadesaṃ, yaṃ nitambantipi nadīnikuñjantipi vadanti. Tattha hi rajatapaṭṭasadisā vālikā hoti, matthake maṇivitānaṃ viya vanagahanaṃ, maṇikkhandhasadisā udakaṃ sandati. Evarūpaṃ kandaraṃ oruyha pāṇīyaṃ pivitvā gattāni sītāni katvā vālikaṃ ussāpetvā paṃsukūlacāvaraṃ paññāpetvā nisinnassa samaṇadhammaṃ karoto cittaṃ ekaggaṃ hoti. Giriguhanti dvinnaṃ pabbatānaṃ antaraṃ, ekasmiṃyeva vā umaṅgasadisā mahāvivaraṃ. Susānalakkhaṇaṃ visuddhimagge vuttaṃ. Vanapatthanti gāmantā atikkamitvā manussānaṃ anupacāraṭṭhānaṃ, yattha na kasanti na vapanti. Tenevāha - “vanapatthanti dūrānametaṃ senāsanānaṃ adhivacana”ntiādi. Abbhokāsanti acchannaṃ. Ākaṅkhamāno panettha cīvarakuṭiṃ katvā vasati. Palālapuñjanti palālarāsiṃ. Mahāpalālapuñjato hi palālaṃ nikkaḍḍhitvā pabbhāraleṇasadiṣe ālaye karonti, gacchagumbādīnampi upari palālaṃ pakkhipitvā heṭṭhā nisinnā samaṇadhammaṃ karonti. Taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ.

Pacchābhattanti bhattassa pacchato. Piṇḍapāṭapaṭikkantoti piṇḍapāṭapariyesanato paṭikkanto. Pallaṅkanti samantato ūrubaddhāsanaṃ. Ābhujitvāti bandhitvā. Ujūṃ kāyaṃ paṇidhāyāti uparimasarīraṃ ujukaṃ ṭhapetvā aṭṭhārasa piṭṭhikaṇṭake koṭiyā koṭiṃ paṭipādetvā. Evañhi nisinnassa cammamamaṃsanhārūni na paṇamanti. Athassa yā tesāṃ paṇamanapaccayā khaṇe khaṇe vedanā uppajjeyyūṃ, tā na uppajjanti. Tāsu na uppajjamānāsu cittaṃ ekaggaṃ hoti, kammaṭṭhānaṃ na paripatati, vuddhiṃ phātiṃ upagacchati. Parimukhaṃ satiṃ upaṭṭhapetvāti kammaṭṭhānābhimukhaṃ satiṃ ṭhapayitvā, mukhasamīpe vā katvāti attho. Teneva vibhaṅge vuttaṃ - “ayaṃ sati upaṭṭhitā hoti sūpaṭṭhitā nāsikagge vā mukhanimitte vā. Tena vuccati parimukhaṃ satiṃ upaṭṭhapetvā”ti. Atha vā “parīti pariggahaṭṭho. Mukhanti niyyānaṭṭho. Satīti upaṭṭhānaṭṭho. Tena vuccati - ‘parimukhaṃ sati’”nti evaṃ paṭisambhidāyaṃ vuttanayena panettha attho daṭṭhabbo. Tatrāyaṃ saṅkhepo “pariggahitaniyyānaṃ satiṃ katvā”ti.

Abhijjhaṃ loketi ettha lujjana-palujjanaṭṭhena pañcupādānakkhandhā loko. Tasmā pañcasu upādānakkhandhesu rāgaṃ pahāya kāmacchandaṃ vikkhambhetvāti ayamettha attho. Vigatābhijjhenāti vikkhambhanavasena pahīnattā vigatābhijjhena, na cakkhuviññāṇasadisenaṭi attho. Abhijjhāya cittaṃ parisodhetīti abhijjhāto cittaṃ parimoceti, yathā naṃ sā muñcati ceva muñcitvā ca na puna gaṇhāti, evaṃ karotīti attho. Byāpādapadosaṃ pahāyātiādīsipi eseṇa nayo. Byāpajjati iminā cittaṃ pūtikummāsādayo viya purimapakatiṃ pajahatīti byāpādo. Vikārappattiyā padussati, paraṃ vā padūseti vināsetīti padoso. Ubhayampetaṃ kodhasseva adhivacanaṃ. Thinaṃ cittagelaṇṇaṃ, middhaṃ cetasiṃgelaṇṇaṃ. Thinaṅca middhaṅca thinamiddhaṃ. Ālokasaṇṇīti rattimpi divāpi diṭṭhaālokasaṇṇānāsamattāya vigatanīvaraṇāya parisuddhāya saṇṇāya samannāgato. Sato sampajānoti satiyā ca ṇāṇena ca samannāgato. Idaṃ ubhayaṃ ālokasaṇṇāya upakāraṇatā vuttaṃ. Uddhaccaṅca kukkucāṅca uddhaccakukkucāṃ. Tiṇṇavicikicchoti vicikicchaṃ taritvā atikkamitvā ṭhito. “Kathamidaṃ kathamida”nti evaṃ nappavattatīti akathamkathī. Kusalesu dhammesūti anavajjesu dhammesu. “Ime nu kho kusalā, kathamime kusalā”ti evaṃ na vicikicchati na kaṅkhatīti attho. Ayamettha saṅkhepo. Imesu pana nīvaraṇesu vacanattalakkhaṇādibhedato yaṃ vattabbaṃ siyā, taṃ visuddhimagge vuttaṃ. Paññāya dubbalīkaraṇeti yasmā ime pañca nīvaraṇā uppajjamānā

anuppannāya lokiyalokuttarāya paññāya uppajjitum na denti, uppannāpi atṭha samāpattiyo pañca vā abhiññā ucchinditvā pātentī. Tasmā paññāya dubbalīkaraṇāti vuccanti. Vivicceva kāmehiṭiādīni visuddhimagge vitthāritāni.

Ime āsavātiādi aparenāpi pariyāyena catusaccappakāsanattham vuttam. Nāparam itthattāyāti pajānātīti ettāvatā heṭṭhā tīhi aṅgehi bāhirasamayassa nipphalabhāvaṃ dassetvā catutthena aṅgena attano sāsanaṃ gambhīrabhāvaṃ pakāsetvā desanāya arahattena kūṭam gaṇhi. Idāni desanaṃ appento evaṃ kho, bhikkhaviṭiādimāha.

9. Taṇhāsuttavaṇṇanā

199. Navame jālininti jālasadisam. Yathā hi jālam samantato saṃsibbitam ākulabyākulam, evaṃ taṇhāpīti jālasadisattā jālinīti vuttā. Tayo vā bhava ajjhottharivā ṭhitāya etissā tattha tattha attano koṭṭhāsabhūtam jālam atthītipi jālinī. Saritanti tattha tattha saritvā saṃsaritvā ṭhitam. Viṣaṇti patthaṇam vikkhittam. Visattikanti tattha tattha visattam laggaṃ lagitam. Apica “visamūlāti visattikā. Visaphalāti visattikā”tiādīnāpi nāyenettha attho daṭṭhabbo. Uddhastoti upari dhamṣito. Pariyonaddhoti samantā veṭhito. Tantākulakajātoti tantam viya ākulajāto. Yathā nāma dunnikkhittam mūsikacchinnaṃ pesakārānaṃ tantam tahiṃ tahiṃ ākulam hoti, “idaṃ aggaṃ idaṃ mūla”nti aggena vā aggaṃ, mūlena vā mūlam samānetum dukkaram hoti, evaṃ sattā imāya taṇhāya pariyanaddhā ākulabyākulā na sakkonti attano nissaraṇamaggaṃ ujum katum. Gulāguṇṭhikajātoti gulāguṇṭhikaṃ vuccati pesakārakaṇḍiyyasuttam. Gulā nāma sakunīkā, tassā kulāvakoti eke. Yathā tadubhayampi ākulam aggena vā aggaṃ, mūlena vā mūlam samānetum dukkaranti purimanayeneva yojetabbam. Muṇḍapabbajabhūtoti muṇḍajatiṇam viya pabbajatiṇam viya ca bhūto, tādiso jāto. Yathā tāni tiṇāni koṭṭetvā katarajjum jīṇṇakāle katthaci patitam gahetvā tesam tiṇānaṃ “idaṃ aggaṃ idaṃ mūla”nti aggena vā aggaṃ, mūlena vā mūlam samānetum dukkaram. Tampi ca paccattapurisakāre ṭhatvā sakkā bhavēyya ujum katum, ṭhapetvā pana bodhisatte añño satto attano dhammatāya taṇhājālam padāletvā attano nissaraṇamaggaṃ ujum katum samattho nāma natthi. Evamayaṃ loko taṇhājālena pariyanaddho apāyaṃ duggatiṃ vinipātaṃ saṃsāraṃ nātivattati. Tattha apāyoti niraya-tiracchānayoni-pettivisaya-asurakāyā. Sabbepi hi te vaḍḍhisāṅkhātassa āyassa abhāvato apāyāti vuccanti. Tathā dukkhassa gatibhāvato duggati. Sukhasamussayato vinipatitattā vinipāto. Itaro pana -

“Khandhānañca paṭipāṭi, dhātuāyatanāna ca;
Abbocchinnaṃ vattamānā, saṃsāroti pavuccati.

Taṃ sabbam nātivattati nātikkamati, atha kho cutito paṭisandhiṃ paṭisandhito cutinti evaṃ punappunaṃ cutipaṭisandhiyo gaṇhamāno tīsu bhavesu catūsu yonīsu pañcasu gatīsu sattasu viññāṇaṭṭhitīsu navasu sattāvāsesu mahāsamudde vātakkhittanāvā viya yante yuttagoṇo viya ca paribbhamatiyeva.

Ajjhattikassa upādāyāti ajjhattikaṃ khandhapañcakaṃ upādāya. Idañhi upayogatthe sāmivacanaṃ. Bāhirassa upādāyāti bāhiraṃ khandhapañcakaṃ upādāya, idampi upayogatthe sāmivacanaṃ. Asmīti, bhikkhave, satīti, bhikkhave, yadetaṃ ajjhattaṃ khandhapañcakaṃ upādāya taṇhāmānadiṭṭhivasena samūhaggāhato asmīti hoti, tasmim satīti attho. Itthasmīti hotītiādīsu pana evaṃ samūhato ahanti gahaṇe satī tato anupanidhāya ca upanidhāya cāti dvidhā gahaṇam hoti. Tattha anupanidhāyāti aññaṃ ākāraṃ anupagamma sakabhāvameva ārammaṇam katvā itthasmīti hoti,

khattiyādīsu idaṃpakāro ahanti evaṃ taṇhāmānadiṭṭhivasena hotīti attho. Idaṃ tāva anupanidhāya gahaṇaṃ. Upanidhāya gahaṇaṃ pana duvidhaṃ hoti samato ca asamato ca. Taṃ dassetuṃ evaṃsmīti aññathāsmīti ca vuttaṃ. Tattha evaṃsmīti idaṃ samato upanidhāya gahaṇaṃ, yathāyaṃ khattiyo yathāyaṃ brāhmaṇo, evamahampīti attho. Aññathāsmīti idaṃ pana asamato gahaṇaṃ, yathāyaṃ khattiyo yathāyaṃ brāhmaṇo, tato aññathā ahaṃ, hīno vā adhiko vāti attho. Imāni tāva paccuppannavasena cattāri taṇhāvicaritāni.

Asasmīti satasmīti imāni pana dve yasmā atthīti asaṃ, niccassetam adhivacanaṃ. Sīdatīti satam, aniccassetam adhivacanaṃ. Tasmā sassatucchedavasena vuttānīti veditabbāni. Ito parāni santi evamādīni cattāri saṃsayaparivitakkavasena vuttāni. Santi hotīti evamādīsu ahaṃ siyanti hotīti evamattho veditabbo. Adhippāyo panettha purimacatukke vuttanayeneva gahetabbo. Apihaṃ santiādīni pana cattāri api nāma ahaṃ bhavēyanti evaṃ patthanākappanavasena vuttāni. Tānipi purimacatukke vuttanayeneva veditabbāni. Bhavissantiādīni pana cattāri anāgatavasena vuttāni. Tesampi purimacatukke vuttanayeneva attho veditabbo. Evamete -

“Dve diṭṭhisīsā sīsāññe, cattāro sīsamūlakā;
Tayo tayoti etāni, aṭṭhārassa vibhāvaye.

Etesu hi asasmi, satasmīti ete dve diṭṭhisīsā nāma. Asmi, santi, apihaṃ santi, bhavissanti ete cattāro suddhasīsā eva. Itthasmītiādayo tayo tayoti dvādasa sīsamūlakā nāmāti evamete dve diṭṭhisīsā cattāro suddhasīsā dvādasa sīsamūlakāti aṭṭhārassa taṇhāvicaritadhammā veditabbā. Imāni tāva ajjhakkassa upādāya aṭṭhārassa taṇhāvicaritāni. Bāhirassa upādāya taṇhāvicaritesupi eseṇa nayo. Imināti iminā rūpeṇa vā...pe... viññāṇeṇa vāti esa viṇṇaṇa veditabbo. Sesam tādiseva.

Iti evarūpāni atītāni chattiṃsāti ekamekassa puggalassa atīte addhani chattiṃsa. Anāgatāni chattiṃsāti ekamekasseva puggalassa ca anāgate addhani chattiṃsa. Paccuppannāni chattiṃsāti ekassa vā puggalassa yathāsambhavato bahūnaṃ vā paccuppanne addhani chattiṃsāva. Sabbasattānaṃ pana niyameneva atīte addhani chattiṃsa, anāgate chattiṃsa, paccuppanne chattiṃsa. Anantā hi asadisataṇhāmānadiṭṭhibhedā sattā. Aṭṭhasataṃ taṇhāvicaritaṃ hotīti ettha pana aṭṭhasatasāṅkhātāṃ taṇhāvicaritaṃ hotīti evamattho daṭṭhabbo.

10. Pemasuttavaṇṇanā

200. Dasame na ussenetīti diṭṭhivasena na ukkhipati. Na paṭisenetīti paṭiviruddho hutvā kalahabhaṇḍanavasena na ukkhipati. Na dhūpāyatīti ajjhakkassa upādāya taṇhāvicaritavasena na dhūpāyati. Na pajjalatīti bāhirassa upādāya taṇhāvicaritavasena na pajjalati. Na sampajjhāyatīti asmimānavasena na sampajjhāyati. Sesam pālinayeneva veditabbaṃ. Imasmiṃ sutte vaṭṭavivaṭṭam kathitanti.

Mahāvaggo pañcama.

Catutthapaṇṇāsakaṃ niṭṭhitaṃ.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια. 4. Η συλλογή των αριθμημένων ομιλιών - Σχόλια. 04. Σχόλια για το βιβλίο των τεσσάρων. 4. Η τέταρτη πεντηκοντάδα έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

[PaliVerse.org](https://paliverse.org)